

Міністерство освіти і науки України
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
Історико-філологічний факультет
Кафедра романо-германської філології

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ «МАГІСТР»**

**РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ЗЗСО**

Виконала:

здобувачка другого (магістерського)
Рівня вищої освіти

Сосновчик О.О.

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор

Груба Т.Л.

Рецензент:

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри практики англійської мови
Рівненського державного гуманітарного
університету

Гронь Л. В

Рівне – 2024

СОСНОВЧИК О. О.

**РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ЗЗСО**

У роботі обґрунтовано теоретичні засади і розроблено методики розвитку мотивації учнів закладів загальної середньої освіти на уроках англійської мови засобами проєктних технологій.

На основі аналізу психологічних студій обґрунтовано психологічні засади застосування проєктних технологій на уроках англійської мови.

Установлено, що базова середня освіта, відповідно до вимог державних документів, має такі цикли: адаптаційний (5–6 класи), базове предметне навчання (7-9 класи), профільне навчання (10-11 класи). Виокремлені цикли дають змогу вчителям ураховувати вікові й індивідуальні особливості розвитку й потреби учнів, а також уможливають їхнє просування власними освітніми траєкторіями. Це й зумовлює виокремлення відповідних етапів застосування проєктних технологій на уроках англійської мови.

У процесі дослідження встановлено, що в 5-6 класах основними є короткострокові проєкти, що спонукають учнів до самостійної індивідуальної, групової роботи. До основних ознак методу проєктів у 5-6 класах віднесли такі: орієнтування на вікові інтереси, здібності і здібності учнів, інтеграційність, самоорганізація й відповідальність учнів, спрямованість проєкту на кінцевий продукт. У 7–9 класах метод проєктів передбачає використання низки дослідницьких, пошукових завдань, спроектованих на реальний результат, у результаті чого має бути створений новий інтелектуальний продукт, оформлений певним чином: колаж, мультимедійна презентація, буклет, путівник, календар, фрагмент словника тощо. Ефективними для використання на уроках англійської мови в старших класах є низка проєктів, з-поміж яких домінують комплексні проєкти (короткотривалі та середньої тривалості), які сприяють підвищенню мотивації здобувачів освіти до вивчення англійської мови, дають учителеві змогу обирати оптимальний спосіб діяльності учасників проєкту на засадах особистісно орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного, підходів.

Ключові слова: мотивація, проєктна технологія, метод проєктів, урок англійської мови, здобувачі освіти.

SOSNOVCHYK O.O.

**DEVELOPMENT OF STUDENTS' MOTIVATION USING DESIGN
TECHNOLOGIES IN ENGLISH LANGUAGE LESSONS IN ZZSO**

The work substantiates the theoretical foundations and develops the methods of developing the motivation of students of general secondary education institutions in English language classes by means of project technologies.

Based on the analysis of psychological studies, the psychological principles of the application of project technologies in English language lessons are substantiated.

It was established that basic secondary education, in accordance with the requirements of state documents, has the following cycles: adaptation (grades 5-6), basic subject training (grades 7-9), specialized training (grades 10-11). Separated cycles allow teachers to take into account the age and individual characteristics of the development and needs of students, and also enable their advancement along their own educational trajectories. This determines the selection of appropriate stages of application of project technologies in English lessons.

In the research process, it was established that in the 5th-6th grades, the main ones are short-term projects that encourage students to work independently, individually, and in groups. Among the main features of the project method in grades 5-6 were the following: orientation to the age interests, abilities and capabilities of students, integrability, self-organization and responsibility of students, the focus of the project on the final product. In grades 7–9, the project method involves the use of a number of research and search tasks designed for a real result, as a result of which a new intellectual product designed in a certain way must be created: a collage, a multimedia presentation, a booklet, a guide, a calendar, a fragment of a dictionary, etc. A number of projects are effective for use in English lessons in senior classes, among which complex projects (short and medium-term) dominate, which contribute to increasing the motivation of students to learn English, enable the teacher to choose the optimal method of activity of the project participants on the basis of personally oriented, activity-based, competence-based approaches.

Key words: motivation, project technology, project method, English language lesson, education seekers.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	9
1.1. Розгляд проблеми мотивації в психолого-педагогічних дослідженнях....	9
1.2. Психологічні засади впровадження проєктних технологій в освітній процес.....	19
1.3. Проєктні технології як складник сучасного освітнього процесу Висновки до першого розділу.....	30
РОЗДІЛ II. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	
2.1. Особливості використання проєктних технологій на уроках англійської мови в 5-6 класах.....	32
2.2. Застосування проєктних технологій на уроках англійської мови в 7-9 класах.....	44
2.3. Використання проєктних технологій на уроках англійської мови в старших класах.....	51
2.4. Експериментальна перевірка ефективності методики розвитку мотивації учнів засобами проєктних технологій на уроках англійської мови.....	59
Висновки до другого розділу.....	62
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68

ВСТУП

Навчання англійської мови сьогодні набуло особливої актуальності і пріоритетності, оскільки англійська мова матиме статус міжнародної мови в Україні. Знання англійської мови уможлиблюють швидкий доступ до різноманітних інформаційних ресурсів, забезпечують ефективне спілкування з іноземцями, можливість отримати роботу в міжнародних компаніях, опанувати найкращі міжнародні освітні програми, долучатися до світових університетів, вільно подорожувати, адже Україна є відкритою для світу.

Це висуває неабиякі вимоги до вчителів англійської мови, які мають забезпечити формування компетентного мовця. Державний стандарт базової середньої освіти саме так визначає мету мовно-літературної галузі [9]

Учні мають навчитися самостійно здобувати нові знання, використовувати їх у різноманітних життєвих ситуаціях. У процесі навчання англійської мови особлива роль належить формуванню міжкультурних комунікативних умінь, що передбачає залучення здобувачів освіти до проєктної діяльності.

Однак нині спостерігаємо суперечність між вимогами державних документів і недостатньою кількістю відповідних вправ і завдань у чинних підручниках, що забезпечують освітній процес. До того ж відсутні праці, які допомагали б учителям сформувати стійку мотивацію до навчання англійської мови. унаслідок спостерігаємо недостатню сформованість міжкультурних комунікативних умінь учнів.

Означена суперечність уможлиблює визначення основної проблеми дослідження, що полягає в пошукові проєктних технологій навчання англійської мови, що сприяли б розвитку мотивації учнів середніх / старших класів.

Актуальність і важливість окресленої проблеми, недостатнє розроблення її в методиці навчання англійської мови, зазначені суперечності зумовили вибір теми магістерської роботи – **«Розвиток мотивації учнів засобами проєктних технологій на уроках англійської мови у ЗЗСО»**.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних засад і розробленні та експериментальній перевірці ефективності методики розвитку

мотивації учнів на уроках англійської мови у ЗЗСО засобами проєктних технологій.

Відповідно до визначеної мети дослідження, були сформульовані такі **завдання:**

1. Обґрунтувати психологічні засади застосування проєктних технологій для розвитку мотивації учнів на уроках англійської мови.
2. Визначити особливості застосування проєктних технологій на різних етапах навчання.
3. Експериментально перевірити методику розвитку мотивації учнів на уроках англійської мови у ЗЗСО засобами проєктних технологій

1. Розробити методичні рекомендації щодо розвитку мотивації учнів на уроках англійської мови у ЗЗСО засобами проєктних технологій.

Для досягнення мети й реалізації поставлених завдань передбачено застосування комплексу **методів дослідження:**

– **теоретичні:** вивчення нормативних документів і праць з актуальних проблем загальної середньої освіти; аналіз, синтез і узагальнення філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури з проблеми; порівняння ідей, систематизування теоретичного й практичного досвіду для визначення наукових засад методики використання проєктних технологій на уроках англійської мови;

– **емпіричні:** діагностувальні (бесіда, аналіз продуктів творчої діяльності учнів); прогностичні, застосовані задля вивчення стану розробленості проблеми в масовій практиці навчання англійської мови.

Наукова новизна. дослідження полягає в тому, що *вперше обґрунтовано* теоретичні засади розвитку мотивації учнів на уроках англійської мови у ЗЗСО засобами проєктних технологій, *з'ясовано* психолого-педагогічні чинники застосування методу проєктів у процесі вивчення англійської мови; *визначено* особливості застосування методу проєктів у 5-6 класах (адаптаційний цикл), 7-9 класах (предметний цикл) та в старших класах, експериментально перевірено ефективність проєктних технологій у процесі розвитку мотивації учнів до навчання англійської мови.

Практичне та теоретичне значення. Матеріали дослідження можуть бути застосовані в шкільному курсі англійської мови задля підвищення мотивації здобувачів освіти. Основні положення магістерської роботи можуть стати орієнтиром для розроблення і вдосконалення посібників з англійської мови для ЗЗСО. Сформульовані рекомендації можуть бути використані в професійній підготовці здобувачів закладів вищої освіти, у системі післядипломної педагогічної освіти, а також у процесі розроблення вчителями-предметниками авторських методик навчання англійської мови.

Теоретичною базою дослідження є

- основні положення гуманістичної психології, вікової психології когнітивної психології, спрямовані на реалізацію особистісно орієнтованого, компетентнісного підходів до навчання (І. Булах, З. Зеленська, Л. Помиткіна, О. Сергєєнкова, Ф. Подшивайлов, І. Ушакова, Ю. Швалб та ін.);
- наукові праці, присвячені розробленню інноваційних технологій в освіті (Т. Груба, І. Дичківська, О. Пехота, О. Пометун, В. Химинець та ін.);
- педагогічні дослідження, присвячені проблемі формування компетентного учня (Т. Груба, О. Локшина, Т. Полонська, О. Пометун);
- студії, присвячені розвитку умінь і навичок іншомовної мовленнєвої діяльності учнів (Н. Басай, О. Бігич, Н. Бориско, Г. Борецька, О. Вишневський, Л. Морська, С. Ніколаєва, О. Пасічник, Т. Полонська, Л. Тішакова, Н. Хилько та ін.);
- дослідження, що відображають особливості формування соціокультурної компетентності учнів у процесі навчання іноземних мов (І. Бахов, Н. Бігич, Н. Бориско, І. Горошкін, О. Коваленко, В. Редько та ін.).

Експериментальна база дослідження. Бистрицький ліцей Березнівської міської ради Рівненського району Рівненської області.

Апробація результатів роботи. Результати дослідження обговорювали на засіданні кафедри, Днях науки університету. Основні положення та напрями магістерської роботи були оприлюднені у виступах на Міжнародній науково-практичній конференції до 30-річчя Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана

Дем'янчука» «Інноваційні дослідження та перспективи розвитку науки і техніки у ХХІ столітті»(19 жовтня 2023 р. м. Рівне), XIV Всеукраїнській студентсько-викладацькій науково-практичній конференції «Мова й література у проєкції різних наукових парадигм» (21 квітня 2023 року), Науковій студентській конференції СНТ «Пошук» «Актуальні проблеми сучасної філології та лінгводидактики» (12 травня 2023 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих науковців «Лінгвістика й лінгводидактика: здобутки і перспективи розвитку» (01-02 грудня 2023 р.), ХХІІ Всеукраїнській науково-практичній конференції імені Віктора Ужченка «ОБРАЗНЕ СЛОВО ЛУГАНЩИНИ», присвяченій 160-річчю від дня народження українського вченого Бориса Грінченка (07 – 08 грудня 2023 року, м. Полтава).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаної літератури.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

1.1. Розгляд проблеми мотивації в психолого-педагогічних дослідженнях

Сучасна освітня парадигма визначає не тільки знання, уміння й навички учнів, що є складниками предметної та ключових компетентностей, а й особистісні якості, світоглядні пріоритети, причому гармонійне поєднання знань з індивідуальними якостями людини є ключовим моментом у процесі навчання, розвитку й виховання. З цього випливає, що форми, методи, засоби навчання повинні якомога повніше враховувати інтереси, здібності, запити особистості. Освітній процес спрямований на учня, що є його головним суб'єктом і визначається особистістю, здатною до саморозвитку. З метою забезпечення цілісності розвитку особистості учнів необхідно брати до уваги, що кожен з них має індивідуальні особистісні й діяльнісні особливості.

Водночас усі учні на певному етапі освітньої системи характеризуються загальними типовими для них рисами, оскільки кожен віковий період – це якісно особливий етап психічного розвитку, що характеризується значною кількістю змін, які разом складають своєрідність структури особистості дитини на певному етапі її розвитку.

Одним із принципів методики навчання англійської мови є психологізація в навчанні, яка полягає у розумінні психіки дитини як структури, відмінної від психіки зрілої людини [31]. В. Сухомлинський закликав педагогів до того, щоб вони не ламали дитячу індивідуальність, а спрямовували її пам'ятаючи, що дитина знаходиться на стадії формування особистості [60, с. 15].

На особистості як на активному суб'єкті вибору професії акцентував увагу Г. Костюк, зазначаючи, що у «...виборі професії бере участь сама особистість з усіма її розумовими, моральними та іншими якостями. Це вона, усвідомлюючи суспільну необхідність і свої можливості, визначає свій майбутній життєвий шлях, своє місце

в суспільстві, включається до певного виду професійної діяльності, у якій створюючи матеріальні чи духовні цінності, творитиме далі і саму себе» [26, с. 7].

У вітчизняній педагогіці особистість упродовж багатьох років розглядали переважно як предмет проєктування й спрямованого формування. Але сьогодні ситуація докорінно змінилася. У контексті компетентнісного підходу освітній процес розглядають (Н. Бігич, Н. Бориско, І. Горошкін, О. Пасічник, В. Редько та ін.) як співробітництво, взаємодію всіх його суб'єктів.

У процесі навчання іноземних мов важливу роль відіграє опора на дослідження вікової психології і психолінгвістики, що дають змогу окреслити шляхи особистісного й мовленнєвого розвитку учнів.

Психологічний і психолінгвістичний аспекти навчання іноземних мов різною мірою відображено в працях працях З. Зеленської, С. Ніколаєвої, О. Пасічника, Т. Полонської, В. Редька, М. Сідун та ін. Численні студії свідчать про те, що означена проблема до числа пріоритетних як у психолінгвістиці, так і в педагогіці.

У наукових студіях психологів підкреслено, що навчання англійської мови має глибоке психологічне підґрунтя. Дослідники (Г. Балл, А. Бандура, С. Занюк, А. Маслоу та ін.) виокремлюють особливу роль мотивації.

Як свідчить аналіз психологічних студій, науковці мотивацію обґрунтовують як сукупність найрізноманітніших збудників (потреби, мотиви, почуття, бажання, інтереси тощо), тобто це те, що визначає, стимулює, спонукає людину до виконання будь-якої дії, залученої до діяльності, визначену цією мотивацією [57]. За А. Маслоу, поняття «мотивація» виступає тим складним механізмом співвіднесення особистістю зовнішніх і внутрішніх чинників поведінки, яким з'ясується виникнення, спрямування, а також способи здійснення конкретних форм діяльності. За таких умов діяльність учня визначається одночасно кількома збудниками. З позицій психології, доцільно говорити про полімотивованість поведінки, навчальної діяльності, про динаміку мотивації. Мотивація учіння складається з ряду спонук (потреби і суті навчання для учнів, їхні мотиви, емоції, інтереси). Становлення мотивації є не просто зростанням позитивного чи посиленням негативного ставлення до навчання, а

характеризується наявністю ускладненої структури мотиваційної сфери, наявністю в ній спонук, появою нових, більш зрілих, інколи суперечливих відношень. У цьому контексті вчителям англійської мови доцільно враховувати не лише домінуючу спонуку (мотив), а й усю структуру мотиваційної сфери учня в загальній структурі його навчально-пізнавальної діяльності. Психологи підкреслюють ієрархічність її структури, оскільки до неї належать: потреба в навчанні, суть навчання, мотив учіння, мета, емоції, ставлення та інтерес [57]. Дослідник навчальної мотивації В. Апелът виокремлює такі види мотивів: соціальні, пізнавальні, комунікативні, самореалізації / самоактуалізації / мотиви, створені педагогом відносно навчання [66].

Основним методологічним принципом, що визначає дослідження мотиваційної сфери у вітчизняній психології, є положення про єдність динамічного (енергетичного) і змістовно-сислового аспектів мотивації. Активне розроблення цього принципу пов'язане з дослідженням таких проблем, як система відносин людини, співвідношення змісту і значення, інтеграція спонукань та смисловий контекст їх, спрямування особистості та динаміка поведінки, орієнтування в діяльності, заснованої на заохоченнях, покараннях та інших видах стимулювання, які або спрямовують, або гальмують поведінку людини. У такому разі чинники зовнішньої мотивації, що регулюють поведінку, не залежать від внутрішнього «я» особистості, тоді як внутрішнє «я» сприяє одержанню задоволення від роботи, викликає інтерес, радісне збудження, підвищує самоповагу особистості.

У працях психологів виокремлюється видова диференціація мотивації, що ґрунтується на змістовно-процесуальній теорії (аналіз структури мотивів, їх проявів та вплив різних чинників середовища на мотивацію). Учені виділяють чотири основні види мотивації: 1) зовнішня (екстринсивна), що не пов'язана зі змістом конкретної діяльності, проте обумовлена зовнішніми обставинами; 2) внутрішня (інтринсивна), що зумовлена змістом конкретного виду діяльності; 3) позитивна та негативна мотивація (третій вид мотивації ґрунтується на позитивних та негативних стимулах відповідно, кожна з яких виконує конкретну функцію); 4) стійка та нестійка мотивація (стійка спирається на потреби

особистості та не потребує додаткових підкріплень, нестійка мотивація здатна змінюватись або зникати за відсутності певних стимулів) [26; 27; 57;].

На думку психологів, під час навчальної діяльності в учнів діють усі види мотивації, проте домінантною має бути внутрішня, оскільки вона характеризує сформованого, стійкого індивіда. За змістом, спрямуванням і масштабом пізнавальних мотивів, які вирізняють свідому мотивацію до навчання, Науковці розрізняють, по-перше, широку пізнавальну мотивацію, що полягає в орієнтації здобувачів освіти на оволодіння новими знаннями; їх проявом в освітньому процесі є успішне виконання навчальних завдань; позитивна реакція на ускладнення вчителем завдань; звертання до вчителя за додатковими відомостями; позитивна реакція на необхідність виконання необов'язкових (додаткових) завдань; звернення до навчальних завдань у необов'язкових обставинах (наприклад, під час вихідних або канікул); по-друге, навчально-пізнавальну мотивацію, спрямовану на засвоєння способів оволодіння знаннями, які проявляються у прагненні учня до пошуку нових способів роботи, розв'язання завдань як повторне повернення до аналізу способу виконання завдання після одержання правильного результату; у запитаннях до вчителя, що стосуються змісту навчальних предметів; в інтересі при переході до нової дії, у використанні нового поняття, в аналізі власних помилок; у самоконтролі під час роботи; по-третє, соціальні мотиви в структурі мотивації, основою яких є особливості буття індивіда в суспільстві й виявляються в потребі бути значущим, цікавим для однолітків і наставників; мотивацію до самоосвіти, що полягає у спрямованості суб'єкта навчання на самостійне вдосконалювання способів засвоєння знань, свідченням якого є звернення до вчителя, однокласників із запитаннями про способи раціональної організації навчальної праці і прийоми самоосвіти, участь у їх обговоренні; самостійна робота (читання додаткової літератури, відвідування репетиторів, складання плану самоосвіти тощо) [57, с.11-12].

Як переконують теоретико-експериментальні дослідження, навчальна діяльність активізується передовсім внутрішнім мотивом. Водночас вона може бути зумовленою й різноманітними зовнішніми мотивами, зокрема мотивами самоствердження, обов'язку, необхідності, досягнення тощо. Для організації

продуктивної проєктної діяльності найбільший інтерес становлять мотиви інтелектуально-пізнавальної сфери. Ці мотиви усвідомлені, зрозумілі, реально діючі, оскільки усвідомлюються суб'єктом навчальної діяльності як прагнення до знань, необхідність (потреба) у засвоєнні цих знань, як бажання до розширення світогляду, ерудиції, поглиблення, систематизації знань [45]. Означена група мотивів, що співвідноситься із власне особистісною, інтелектуальною потребою, характеризується позитивним емоційним потоком. Скерований подібними мотивами, не зважаючи на втому, час, учень наполегливо й зацікавлено самостійно працює над навчальним матеріалом. За цих умов «найбільший вплив на академічні успіхи має пізнавальна потреба в поєднанні з високою потребою в досягненнях» [57, с. 17].

Мотиваційний компонент є основним чинником і передумовою самостійного засвоєння нових знань індивідом. Провідними мотивами вивчення іноземної мови в підлітків є інтерес до навчання іноземної мови, цікавість. Для старшокласників - прагнення ґрунтовно підготуватися до навчання у закладах вищої освіти, інтерес до професійно значущих знань. Перед учителем постає завдання не лише методично правильно організувати навчальну діяльність учнів, а й створити дієвий мотиваційний ресурс. Реалізація цього завдання потребує методично збалансованого, доречного вибору матеріалу для проєктної діяльності, актуалізованої подачі теорії з обов'язковим умотивуванням її значення для подальшої професійної діяльності, чергування методів і прийомів її засвоєння на практиці, вибір оптимальних шляхів контролю.

Л. Канюк розглядає взаємодію як основну одиницю аналізу, що базується на інформації, якою володіє індивідуум і на заняттях, і в позааудиторний час. Тому важливою умовою ефективності самостійної роботи є дотримання принципів співпраці, співтворчості суб'єктів освітнього процесу, що сприяє розвитку особистості, що збільшує питому вагу групового навчання [19]. Це не означає, що завжди буде продуктивним лише групове навчання, незалежно від того, як воно організоване. Самостійна робота в навчанні забезпечує побудову процесу на рівні всіх суб'єктів навчання, а навчально-пізнавальна діяльність концентрує увагу на діалогових системах і результативних «траєкторіях»

індивідуальної участі, інтегруючи інформацію з різних навчальних дисциплін. У контексті інтеграційних процесів навчально-пізнавальної діяльності успішність передачі знань залежить від того, як інтеграція перетворена, як учень буде налаштованим на самостійну роботу [19].

Водночас зазначимо, що всі потреби особистості (вроджені чи інстинктивні) вкладаються в ієрархічну систему пріоритетів, які детально описано в праці А. Маслоу «Мотивація й особистість» [Цит. за 14]. Система потреб у процесі діяльності, на думку дослідника, містить, з-поміж іншого, фізіологічні потреби, потребу безпеки, поваги, належності тощо. Проте головні позиції послідовно займають потреби пізнання, самоактуалізації та особистісного зростання. Домінуючими мотивами навчальної діяльності особистості, особливо старшокласника, виступають потреби, що дозволяють їй самоідентифікуватись у середовищі та досягти певного рівня в суспільстві.

У психологічній літературі спонукальні чинники, що визначають активність особистості, називають мотивами [14., с. 7]. Проблема вивчення мотивів як психологічних чинників достатньо висвітлена в науковій літературі, зокрема в працях С. Занюка, З. Зеленської та ін. Результати досліджень свідчать, що до пізнавальної діяльності учнів спонукає не один мотив, а їх взаємодіюча і взаємозалежна система – мотивація.

У науковій літературі мотивацію навчальної діяльності учнів розглядають як систему внутрішніх і зовнішніх імпульсів: перші спонукають дітей до належного виконання ними своїх навчальних обов'язків, старанності, охайності та відповідальності, інші – перебувають в тісному взаємозв'язку з мотивами.

Психологи вважають, що навчальну мотивацію визначає сама освітня система, навчальні заклади, у яких здійснюється навчальна діяльність, організація педагогічного процесу, суб'єктивні характеристики учня (вік, стать, інтелектуальний розвиток, здібності, самооцінка, взаємодія з іншими учасниками навчального процесу), суб'єктивні особливості педагога, зокрема характер ставлення до школяра, специфіка навчального предмета [26].

Аналіз психолого-педагогічних студій (О. Киричук, І. Шапошнікова, В. Шапар та ін.) переконав, що ставлення учнів до навчання залежить від

стійкості їхніх пізнавальних інтересів, а отже, провідним мотивом навчання є пізнавальний.

Пізнавальні мотиви забезпечують подолання школярами труднощів у навчальній роботі, викликають пізнавальну активність, на їх основі розвивається бажання дитини бути компетентною, відповідати вимогам віку та часу.

Усталеним став розподіл пізнавальних мотивів на підгрупи: *власне-пізнавальні, навчально-пізнавальні та мотиви самоосвіти*. З різними видами мотивів та їхніми рівнями можна співвіднести різноманітні вияви активного ставлення здобувачів освіти до навчання, що є критеріями їхнього реального ставлення до процесу навчання [14].

Особливістю *власне пізнавальних мотивів* є орієнтація на оволодіння новими знаннями, що реалізується як задоволення від самого процесу навчання та його результатів і має такі вияви: успішне виконання навчальних завдань, позитивна реакція на їх ускладнення та постійна готовність учнів до звернення за додатковою інформацією і її усвідомлення та засвоєння.

Навчально-пізнавальні мотиви реалізуються в засвоєнні учнями способів здобуття знань, методів їх наукового усвідомлення та в раціональній організації пізнавальної діяльності. Виявляють себе ці мотиви таким чином: вивчення в процесі аналізу способів розв'язання поставлених завдань; інтерес до власних помилок і встановлення їх причин.

Мотиви *самоосвіти* полягають в орієнтації учнів на здобуття додаткових знань і в спрямованості на самостійне вдосконалення способів їх здобуття. Вони виявляються під час звернення учнів до додаткової літератури, різних джерел інформації, виконання складного рівня пізнавальних завдань.

Підгрупи пізнавальних мотивів можуть забезпечувати наявність в учнів так званого «мотиву досягнення», що полягає у прагненні до успіху, в бажанні досягти дедалі вищих результатів [14; 57].

Спонукальна сила мотивів залежить від мети, яку ставить перед собою учень. Водночас цілі та мотиви навчання не тотожні, проте можуть і збігатися за умови стимулювання інтересу учня до навчальної діяльності. Отже, мотиваційна сфера навчання взаємозалежить від інтересів, бо вони визначають «кінцеві та

проміжні результати тих дій учня, що ведуть до реалізації їх мотивів» [Цит . за 14 с. 22].

Прийнятним у психології є твердження, що один мотив, навіть домінувальний, не може стати стимулом особистості до навчальної діяльності. Учені (Г. Балл, С. Канюк) обстоюють думку, що тільки мотивація суб'єкта до самостійної роботи через успішно організовану навчальну діяльність здатна «запустити» всі процеси, пов'язані з її успішною реалізацією [14; 19, 26; 57].

Нам імпонує таке тлумачення, тому що воно передбачає наявність скоординованих форм та видів діяльності, зокрема навчально-пізнавальної та самоосвітньої, для яких мотивація є «рушійною силою». Ми схилиємося до такого бачення мотивації учнів до проєктної діяльності: система внутрішніх чинників, що зумовлюють поведінку й діяльність здобувачів освіти, підтримують їхню активність до навчально-пізнавальної діяльності, самостійної, групової роботи, що є обов'язковим складником проєктної діяльності. Щоправда, складність і багатоаспектність проблеми мотивації зумовлена множинністю підходів до розуміння її сутності, природи, структури, а також методів її вивчення.

Наявність в учнів такої мотивації сприяє формуванню в них низки особистісних якостей: організованості, дисциплінованості, комунікабельності, креативності, мобільності, прагнення до самоосвіти та ін.

Одним із напрямів підвищення рівня мотивації є подальше вдосконалення керівництва навчально-пізнавальною діяльністю та самостійною роботою учнів, що може бути вирішено у двох аспектах: по-перше, наданням учням більшої свободи в самостійній навчально-пізнавальній діяльності; по-друге, шляхом поліпшення рівня підготовленості до цієї роботи. Кожен із аспектів зводиться до знаходження оптимального співвідношення між самостійною пізнавальною діяльністю учня і педагогічним керівництвом, яке забезпечує вчитель.

У психологічних дослідженнях наголошено, що особистісно значущий смислоутворювальний мотив може бути сформованим, і що цей процес реалізовується в послідовності становлення його характеристик. Спочатку навчально-пізнавальний мотив починає діяти, далі стає домінувальним і набуває

самостійності і лише потім усвідомлюється. Іншими словами, першою умовою мотивації є правильна організація, становлення самої навчальної діяльності. При цьому вміння краще формуються за умови, коли діяльність спрямована на «спосіб» її виконання, а не на її результат; по-різному виявляється у вікових групах залежно від характеру навчальної ситуації, контролю. Чим молодший учень, тим є тіснішою залежність від характеру навчальної ситуації, контролю педагога.

Загалом дослідження навчальної мотивації учнів показують недостатній рівень її стихійної сформованості, принципову можливість цілеспрямованого ступінчатого розвитку, урахуваючи особливості віку, з переважною орієнтацією учнів на способи виконання різних видів діяльності, на які спонукають учня пропонувані вчителем завдання.

Ураховуючи широкий спектр дій, що передбачає навчальна діяльність, та необхідність участі в проєктах задля досягнення результату, вважаємо, що учень керується внутрішньою мотивацією, оскільки вона найбільш точно корегується змістом діяльності, а не впливом зовнішніх обставин.

Узагальнюючи наведені позиції учених, доходимо висновку, що мотивація є важливою характеристикою навчальної діяльності учнів, від якої залежить ефективність її перебігу. У процесі навчання іноземної мови учень оволодіває знаннями англійської мови, вміннями й навичками, набуває предметної і ключових компетентностей. Наявність мотивації до навчання сприяє формуванню у учнів умінь в усіх видах мовленнєвої діяльності: сприймати інформацію на слух, зорового, брати участь у діалогах, вести дискусію, індивідуально опрацьовувати навчальний матеріал, виконувати дії, пов'язані з підготовкою різноманітних проєктів тощо.

Психологи (Г. Балл, С. Максименко та ін.) визначають інтерес як результат, один із інтегральних виявів складних процесів мотиваційної сфери [5; 6; 7; 14; 19; 26; 57]. Інтерес може бути широким, спланованим, результативним, процесуально-змістовим, навчально-пізнавальним, реформувальним і на вищому рівні перетворювальним інтересом. Означені види інтересу певною мірою збігаються з визначеними психологами мотиваційними орієнтаціями. Виявлені

Р. Катталом чотири мотиваційні орієнтації (на процес, результат, оцінку вчителя і на запобігання неприємностей), узаємодіючи з іншими компонентами інтересу навчальної мотивації, значною мірою сприяють визначенню напрямів та змісту навчальної діяльності. Крім того, дослідник експериментально підтвердив позитивний зв'язок мотиваційних орієнтацій з рівнем навчальних досягнень учнів [Цит. за 14]. Найтісніше пов'язаними з успішністю виявляють сформованість інтересу та орієнтація на процес і на результат, менш вагомо – орієнтація «на оцінку вчителя». Зв'язок орієнтації «на запобігання неприємностей» з успішністю простежується слабо [5; 6; 7].

Відповідно до психологічної теорії діяльності на заняттях вчителі мають підтримувати й розвивати інтерес учнів до навчальної діяльності, розвивати їхню свідомість, мовлення та мислення, спрямовувати навчання в позитивне емоційне русло [7, с. 80–89]. Важливою психологічною передумовою успіху в навчальній діяльності є пізнавальний інтерес учнів до проєктної діяльності, саморозвитку, самовдосконалення. Так, стійкий інтерес старшокласника до своєї майбутньої професії викликає в нього активність, творчість, прагнення швидше та краще оволодіти спеціальністю. Недостатньо сформований пізнавальний інтерес – одна з психологічних причин низької якості навчально-пізнавальної діяльності учня, його небажання виконувати завдання. З цього випливає, що вчитель повинен постійно підтримувати інтерес учнів до навчання англійської мови та проєктної діяльності. У процесі формування пізнавального інтересу учнів на уроках англійської мови вчителям треба уникати надмірно складних для учнів завдань, дібраного теоретичного матеріалу, організації навчальних занять, що може стати причинами згасання пізнавального інтересу здобувачів освіти [57].

Для старшокласників інтерес до навчальної діяльності та самостійної роботи – це засіб реалізації життєвих планів майбутнього й орієнтація на результат. Дослідження психологів довели, що саме наявність в учнів інтересу до навчальної діяльності та самостійної роботи розвиває активну розумову діяльність, формує інтелектуальні, емоційні, вольові якості особистості, її здібності й характер, навчання набуває особистісного смислу й мотивації, формується інтерес до саморозвитку, самовдосконалення.

Отже, для формування стійкої мотивації до навчання англійської мови вчитель має спиратися на психологічні дослідження.

2.2. Психологічні чинники впровадження проєктних технологій в освітній процес

Для виокремлення і впровадження в освітній процес ефективних проєктних технологій навчання англійської мови в середніх і старших класах необхідно з'ясувати вікові та індивідуальні особливості суб'єктів навчання, оскільки психологічний чинник лежить в основі формування компетентного мовця, бо весь універсальний комплекс дій людини, насамперед навчальних, формується на психологічних засадах.

Освітній процес сьогодні спрямований на учня, який є його головним суб'єктом. Психологи визначають учня особистістю, здатною до саморозвитку. З метою забезпечення цілісності розвитку особистості учнів необхідно брати до уваги, що кожен з них має індивідуальні особистісні й діяльнісні особливості.

Під час навчання в школі діти проходять низку вікових шаблів: молодший, середній і старший шкільний вік. Учні кожної вікової групи набувають різних умінь і навичок, їх цікавлять різні речі, спостерігаються відмінності в поведінці та ставленні до навколишнього середовища. Адже все це зумовлено фізіологічним і психічним розвитком школярів. Ще Г. Сковорода стверджував, що кожна дитина по-своєму обдарована, неповторна.

Якщо для молодшого шкільного віку головною є навчальна діяльність, то учні середнього шкільного віку під час цієї діяльності стверджують своє особисте «Я», деякі діти намагаються спробувати свої сили у різних видах та сферах загальної діяльності. У процесі шкільного навчання у дітей 5-7 класів розвивається здатність будувати роздуми, робити висновки, укладається плановане мислення. Удосконалюються психічні процеси й функції – увага, пам'ять, сприймання, уява, що, комплексом, який утворює особливий стан особистості [7; 8].

У старшому шкільному віці відбувається активне соціальне формування особистості, її залучення до світу дорослих стосунків, засвоєння матеріальних і

духовних цінностей, вироблення власного ставлення до них, виявлення своїх здібностей і можливостей, формування поглядів і переконань.

Для нашого дослідження важливим є висновок психологів, що «домінування впливу сім'ї на ранніх стадіях онтогенезу підлітків поступово замінюється впливом групи «рівних однолітків», котрі є джерелом референтних норм поведінки і отримання певного (адекватного системним очікування особи) статусу. Коло друзів відіграє основну роль у розвитку соціальних навичок підлітка» [62 с. 208]. Виконання проєкту можливе тільки в колі однокласників. Залучення ж учнів до проєктної діяльності, де максимально враховано їхні інтереси і вподобання, сприятиме підвищенню мотивації до навчання предмета, у нашому випадку – англійської мови.

Українські психологи (Г. Костюк, М. Боришевський, О. Проскура та ін.) вважають, що специфічним новоутворенням самосвідомості підлітків є почуття дорослості, що виявляється в прагненні бути схожими на дорослих, навчитися робити так, як вони, тобто набувати вмінь, якими володіють дорослі, запереченні своєї належності до дітей. У цей час у підлітків формуються прагнення щось знати і вміти, відбувається становлення домінувальної спрямованості пізнавальних інтересів, пошук нових видів і форм соціально-значущої діяльності, що здатні створювати умови для сучасних підлітків [62, с. 215]

Опрацювання психологічних джерел переконує, що на початку ХХІ століття увага дослідників сконцентрувалася на проблемі особистісного зростання людини загалом, а підлітків зокрема. Особистісне зростання в сучасних психологічних словниках визначається як активний процес становлення, у якому людина бере на себе відповідальність за здійснювані нею вчинки [5]. Дослідниця проблеми І. Булах акцентує на значущості цього процесу в підлітковий період. Вона доводить, що особистісне зростання підлітка в період дорослішання може базуватися на таких особистісних новоутвореннях:

- ціннісного самоусвідомлення власного «Я», що актуалізує нові рівні відкриття в самому собі моральних якостей;
- нормативно-ціннісного ставлення до власного «Я», що актуалізує нові рівні відкриття в собі моральних почуттів;

- осмисленого і вольового переживання власних вільних дій, що актуалізують відповідальність за себе і за інших у просоціальних вчинках» [5]

Як слушно зазначає З. Зеленська, учені дослідили « роботу лексичних механізмів у рецептивних та репродуктивних видах мовленнєвої діяльності, розробили типи вправ і склали словники-мінімуми фахової лексики, висвітлили питання семантизації лексики та її засвоєння на різних етапах навчання іноземної мови» [15, с. 45-46]. Це дає орієнтири вчителю щодо формування іншомовного словникового запасу здобувачів освіти на різних етапах навчання англійської мови.

Сучасні дослідники намагаються знайти ефективні технології навчання англійської мови, що відповідали б соціальними викликам, пізнавальним потребам учнів, їхнім віковим особливостям, формували стійку мотивацію до вивчення англійської мови. Науковці і практики зазначають, що «Велике значення має навчання в колективі і через колектив, що забезпечує активну мовленнєву взаємодію всіх суб'єктів освітнього процесу, тобто інтерактивність» [15, с. 46]. Цим вимогам відповідають проєктні технології навчання, що допомагають зосередити зусилля на вихованні в учнів впевненості, віри у свої можливості, у позитивні перспективи, забезпечують створення кожному учневі психоемоційного комфорту – ситуації успіху.

Завдання проєкту: зацікавити учнів у здобуванні знань, що можуть і повинні знадобитися в житті. Проєкт, зорієнтований на самостійну діяльність учнів, формує в них уміння обирати самостійно інформаційні джерела, генерувати ідеї, гіпотези, прогнозувати їх розв'язання, приймати рішення, шляхи отримання інформації.

Крім того, проєктні технології дають змогу працювати з учнями, що мають різні рівні підготовленості. Учні, які мають кращу іншомовну підготовку, можуть успішно розробляти тривалі проєкти. Захист проєкту – кульмінація всієї дослідницької роботи – здійснюється за участю всіх співавторів проєктів. Під час захисту проєктів здобувачі освіти вчать чітко й переконливо викладати інформацію, захищати свою точку зору, ставити уточнювальні запитання,

слухати одне одного. Багатьом дітям такі виступи допомагають повірити у свої сили, в себе.

Виконання проєкту дає змогу дитині відчути радість від подолання труднощів, дати зрозуміти, що для досягнення успіху необхідно багато працювати, докладати зусиль, в сучасних умовах необхідні професіонали, які мають одну з найцінніших людських якостей – стійкість у боротьбі з труднощами.

Урок англійської мови сьогодні – це насамперед урок, на якому створено реальні умови для інтелектуального, соціального, морального становлення особистості, формування в неї готовності до іншомовного міжкультурного спілкування, інтересу до вивчення англійської мови.

Психологи виділяють ряд стадій – «реакцій» на новизну матеріалу: від емоцій цікавості і допитливості, які виникають при зіткненні із цікавим матеріалом, до старанного емоційно - пізнавального вставлення до предмета. Таким чином, проєкт, що стимулює учнів працювати з цікавим матеріалом, , сприяє розвитку широких пізнавальних мотивів у підлітковому віці, бо саме цей вік, на думку психологів, є сензитивним, благополучним для розвитку пізнавальних мотивів.

Розглянемо докладніше вікові особливості учнів старших класів. Віковий період учнів 10-11 класів (15-17 років) – це період ранньої юності, або старшого шкільного віку [6; 57; 62].

Як свідчать дослідження психологів (І. Булах, Г. Костюк, Ф. Подшивайлов, О. Сергєєнкова, Н. Токарева, А. Шамне та ін.), цей період характеризується формуванням характеру, світогляду, переконань, зростання самосвідомості, спрямованістю у майбутнє, пошуків життєвого самовизначення, мрій, сподівань. Найхарактернішою рисою сучасних старшокласників стає потреба в знаннях. Розквіт розумової діяльності припадає на період юності. Спостерігається загальний розвиток, функціонування психічних процесів: тривалість і довільність уваги, логічна пам'ять, абстраговане і узагальнене мислення. Учні цього віку понад усе прагнуть проникати у сутність природи, суспільного життя, намагаються виробити свою власну точку зору, часто

відмінну від загальноновизнаної.

Самостійність мислення є необхідною умовою самоутворення особистості у старшокласників. Моральні і соціальні якості вивершуються в загальному розвитку за сприяння сензитивного періоду моральної зрілості, нових обставин: зміна оточення за характером діяльності, інтенсивність спілкування. Проявляється почуття дорослості, з'являється прагнення виразити свою індивідуальність, часто повернути до себе увагу будь-яким способом, утвердитись. Виникає свідомий інтерес до етичних проблем, зміцнюються соціальні мотиви поведінки, підвищується критичне ставлення до дійсності [62, с. 66 – 69].

Учні з притаманними віковими особливостями вимагають доказів, прикладів, контраргументів, додаткової інформації. Переконані, такі вікові особливості створюють передумови для реалізації проєктної діяльності.

Провідною діяльністю цього періоду психологи визначають навчально-професійну, завдяки якій формуються певні пізнавальні й професійні інтереси, елементи дослідницьких умінь, здатність будувати життєві плани, моральні й громадянські якості особистості, основи світогляду [62, с. 17]. Переходячи в старші класи, а в деяких випадках і в новий навчальний заклад, учень потрапляє в нову соціальну ситуацію, що дають можливість здобути профільну освіту. Ця ситуація характеризується не тільки новими колективами, а й, щонайголовніше, спрямованістю на майбутнє.

Навчання англійської мови в старших класах розглядаємо як цілеспрямований розвиток особистості майбутнього фахівця в контексті посилення особистісної значущості професійних знань, спрямованих на формування рівня фахової компетентності, що повинна відповідати таким критеріям, як ґрунтовність, гнучкість, дієвість. Є всі підстави вважати навчання англійської мови в 10-11-х класах початковим етапом професійної підготовки.

Готовність учнів до професійно-особистісного самовизначення містить систему ціннісних орієнтацій, яскраво виражену професійну спрямованість і професійні інтереси, розвинені форми теоретичного мислення, оволодіння методами наукового пізнання, уміння самовиховання. Це завершальний етап

формування особистості, коли найповніше виявляється ціннісно-орієнтаційна діяльність школярів. Старшокласник включається до нового типу провідної діяльності – навчально-професійної, правильна організація якої визначає його ставлення як суб'єкта майбутньої трудової діяльності до праці, що підпорядковує навчальну діяльність важливішій меті – майбутній професійній діяльності.

У старших класах здебільшого навчаються учні, які вже визначилися з вибором майбутньої професії. Здобування ними знань часто цілеспрямовано виходить за межі шкільних програм, що зумовлено сформованим у значної частини старшокласників стійким інтересом до розумової діяльності, умінням працювати самостійно. Отже, навчання набуває особистісного смислу й мотивації. Як свідчать дослідження з вікової психології [6; 7; 57], оптимальні умови для розвитку особистості складаються тоді, коли здобування знань стає для старшокласника суб'єктивно необхідним і важливим для сьогодення й майбутнього, коли різні види занять містять завдання пізнавального й продуктивно-креативного характеру, що ведуть до самоосвіти й самовдосконалення учнів [6; 7].

У старшому шкільному віці відбувається активне соціальне формування особистості, її залучення до світу дорослих стосунків, засвоєння матеріальних і духовних цінностей, вироблення власного ставлення до них, виявлення своїх здібностей і можливостей, формування поглядів і переконань. Цей вік являє перехідним між дитинством і дорослим життям. Найцінніший психологічний здобуток ранньої юності – відкриття свого внутрішнього світу [163: 58]. Учні починають будувати плани на майбутнє, усвідомлюючи важливість вибору професії.

Значну роль у розвитку старшокласників відіграє спілкування, що дозволяє вважати його провідною діяльністю ранньої юності. У цей період старшокласники включаються до індивідуально-особистісного та стихійно-групового спілкування, що інтегруються в головний вид спілкування – соціально-орієнтований, особистісний, такий, що має евристичне значення. [57]. Уміння спілкуватися стає важливою вимогою, що висувається до сучасної

людини. Як показують результати спеціальних досліджень [6; 7], у ранній юності досягають високого рівня розвитку всі якості, необхідні для повноцінного спілкування, однак у значної частини старшокласників не сформовані належним чином комунікативні вміння й навички, що негативно впливає на їхню соціальну адаптацію, тому зняття комунікативних перепон стає провідним завданням навчання англійської мови старшій школі.

Загальною умовою якісної мовленнєвої підготовки старшокласників повинна стати опора на психологічну теорію діяльності та теорію мовленнєвої діяльності. Урахування вчителем їх закономірностей дозволить підвищити мотивацію навчальної діяльності, ефективно використати зв'язок мовлення та мислення в контексті професійно зорієнтованого навчання, сформувати компетентного мовця.

Відповідно до психологічної теорії діяльності навчальна діяльність старшокласників вважається такою за умови розвитку й підтримки інтересу до навчальної діяльності, сформованого вміння передбачати її результати, розвитку свідомості учнів, їхнього мовлення та мислення, створення позитивного емоційного тла. Провідне значення в навчанні має особистий життєвий і комунікативний досвід старшокласників. З цього випливає, що з'ясування вчителем особливостей особистісного сприйняття змісту навчання старшокласниками, вивчення їхньої мотиваційної сфери є важливою умовою організації навчання англійської мови.

Провідною психологічною рисою є здатність учнів до навчання, тобто індивідуальні передумови до засвоєння знань і способів діяльності, а також ставлення учня до навчання, до його мотивації. Індивідуальна здібність характеризується ступенем легкості й швидкості, з якими набуваються й використовуються знання, формуються вміння й навички [6; 7; 57; 62]. Навчання англійської мови в старших класах спирається на здатність, що виявляється в таких індивідуальних здібностях:

- мотиваційні (допитливість, творчий інтерес, емоційність, радість відкриття, прагнення творчих досягнень, самоосвіти, особиста значимість творчої діяльності);

- інтелектуально-логічні (здібність аналізувати, порівнювати, виділяти головне, описувати явища, процеси, давати визначення, пояснювати, доводити, обґрунтовувати, систематизувати, класифікувати);
- інтелектуально-евристичні (генерувати ідеї, висувати гіпотези, асоціативно мислити, фантазувати, бачити суперечності, переносити знання та вміння в нові ситуації, критично мислити, оцінювати);
- комунікативні (акумуляувати, використовувати творчий досвід інших, співробітничати, відстоюючи власні погляди, переконувати інших, уникати конфліктів та успішно розв'язувати їх);
- самоорганізаційні (планувати, контролювати свою діяльність, раціонально використовувати час, виявляти вольові зусилля, старанність).

Для посилення особистісної значущості здобутих на уроках англійської мови знань, умінь і навичок важливо дати учням чіткі уявлення про їхню важливість у майбутній спеціальності. Систематично використовуючи в процесі навчання міжпредметні зв'язки, розвиваючи професійні вміння й навички у формах мовленнєвих висловлювань і композиційних жанрів, зумовлених специфікою майбутньої спеціальності, педагоги тим самим розвивають у старшокласників професійні іншомовні комунікативні вміння й навички, посилюють мотивацію навчальної діяльності.

Оскільки в старшокласників особливо виявляється прагнення до самовираження, до можливості висловлювати й відстоювати свої погляди й переконання, набуває актуальності комунікативна спрямованість навчання і створення сприятливого для спілкування психологічного клімату. Це зумовлює відбір таких проєктів, що спонукав би до роздумів, стимулював обмін думок.

Опрацювання психологічних, психолінгвістичних джерел [5; 6; 7; 14; 19; 26; 57; 62] дає підстави стверджувати, що в основі навчання мови має бути самостійна особиста діяльність учнів. Педагог спрямовує, регулює цю діяльність, активно впливає на формування й удосконалення психофізіологічних мовленнєвих механізмів. Психологи виділяють дві форми такого впливу на учня: 1) вплив на процес засвоєння знань через формування активних прийомів навчальної роботи, що забезпечують виконання основних мисленнєвих операцій;

2) вплив на вже сформований у школярів загальний підхід до навчального матеріалу, на стійкі інтелектуальні вміння [57]. Настанова на усвідомлене вивчення, повторення й закріплення матеріалу, на розвиток самостійності й творчої активності учнів реалізується через систему завдань. Важливим складником навчання англійської мови в старших класах вважаємо дослідницькі проекти, що дозволяють залучити учнів до засвоєння програмового матеріалу через пошук, створення й вирішення проблемних ситуацій.

Підвищення мотивації навчання відкриває значні можливості для організації самостійної роботи, що повинна готувати учнів до неперервної освіти й передбачає розвиток умінь працювати з довідковими інформаційними джерелами

Як відзначають психологи, старшокласникам властиве переважно довільне запам'ятовування, що є ефективним у тому випадку, коли вони усвідомлюють, навіщо їм необхідно запам'ятовувати той чи той матеріал. Запам'ятовуванню сприяє усвідомлення специфіки матеріалу, смислове групування об'єктів запам'ятовування і, щонайголовніше, опора на інтенсивну розумову роботу, що забезпечується проблемною організацією всієї пізнавально-комунікативної діяльності школярів [14].

Значну роль відводять розвиткові емоційної пам'яті. Ставка на емоційну пам'ять, що, як переконливо доводять психологи, відрізняється швидкістю запам'ятовування й відтворення, дозволяє залучити учня до діяльності, створює позитивне емоційне тло уроку, формує інтерес до предмета. Психологи радять: можна покращити пам'ять, якщо викликати інтерес, позитивне ставлення до матеріалу, що запам'ятовується. Краще запам'ятовується той матеріал, що вразив учня, примусив звернути на себе увагу. Мовний матеріал повинен засвоюватися в процесі виконання як усних, так і письмових вправ, що забезпечує опору на сукупність різних видів відчуттів;

Велику роль у формуванні *інтересу до навчання* викликає створення проблемних ситуацій, труднощів у навчанні, що вимагають вирішення не за допомогою уже наявного арсеналу знань, а за необхідності здобуття нових знань і використання уже здобутих у новій ситуації. Викликає інтерес така робота, що

потребує постійного розумового напруження. Долання перешкод – важлива умова формування інтересу, але тільки тоді, коли перешкоду можливо подолати, в іншому випадку інтерес буде втраченим. Різноманітними мають бути навчальний матеріал, методи, прийоми роботи. Новизна матеріалу – ще один фактор формування інтересу, при цьому новий матеріал повинен опиратися на уже здобуті знання. Додатковим фактором формування стійкого інтересу науковці називають емоційне забарвлення навчального матеріалу, слово вчителя [6; 7; 31; 57].

Поява і формування емоцій здійснюється на основі участі в новій практиці, при цьому значення має не сама діяльність, а усвідомлення нової мети, прагнення вирішення питань; підвищення загального інтелектуального рівня розвитку [57]. Учителю, якій організовує проєктне навчання, необхідно вміти регулювати виникнення емоцій, що впливають на навчально-виховний процес.

Такі положення, на нашу думку, знаходять відображення в системному застосуванні проєктних технологій на уроках англійської мови та в процесі самостійної діяльності здобувачів освіти, що сприяє формуванню інтересу старшокласників до навчальної діяльності з предмета.

Інтерес учнів до навчання забезпечується їх розумовою діяльністю, мисленням. Спостереження за освітнім процесом переконує: для учнів пізнавальний інтерес викликає пошуковий характер проєктів: зокрема питання, що виникають під час перебігу, відповіді на які потребують інформаційного пошуку. Це підвищує емоційність, радість, успіх. Простежується позитивний вплив пізнавального інтересу на процес і результат діяльності учнів, а також *психічні процеси* – мислення, увагу, пам'ять, що входять у фазу особливої активності і спрямування.

Отже, теоретичним узагальненням наукових досліджень встановлено, що результативність проєктної діяльності учнів залежить від урахування їхніх вікових та індивідуальних особливостей. За умови активної участі учнів у розробленні цікавих для них проєктів в учнів виникає інтерес, підвищується мотивація, з'являється внутрішня потреба самостійно здобувати додаткові знання і вміння, а в результаті – складаються оптимальні умови для розвитку

компетентного мовця на уроках англійської мови і в процесі самостійної діяльності здобувачів освіти.

1.2. Проєктні технології як складник сучасного освітнього процесу

Проблема впровадження інноваційних технологій в освітній процес – одна з домінуючих у сучасній методиці, що об'єктом вивчення багатьох українських і зарубіжних педагогів, психологів, методистів (Я. Бурлака, І. Дичківська, О. Кучерявий, О. Малихін Н. Остапенко, О. Пехота, О. Пометун, В. Рибалка, Т. Симоненко, С. Сисоєва та ін.).

Аналіз наукових студій засвідчує, що поняття «технологія» походить з грецької мови, де означає «знання про майстерність». О Пехота вважає, що педагогічна технологія відповідає на низку запитань *як, якими (методами, прийомами, засобами)* досягти поставленої мети, установлюючи порядок використання різноманітних моделей навчання [47].

Українські науковці зазначають, що термін «технологія» спочатку пов'язували з виробничою галуззю й розглядали її як сукупність методів оброблення, виготовлення, зміни стану, певних якостей, форми матеріалу, що було використано під час виробництва продукції. Аналіз і синтез літератури переконує, що будь-яка технологія спирається на знання механізмів виготовлення, у такий спосіб ігноруючи чинник особистості працівника, залученого до виготовлення чогось. Для того щоб отримати певний продукт необхідно виконати операції, що передбачені технологічною картою. Не має значення, хто є виконавцем цих операцій. Тобто, технологія визначає певну серійність для того, щоб отримати однаковий продукт. О. Пехота вважає, що в технології переважають закономірності процесу виготовлення певного продукту над людським чинником, який також впливає на процес одержання цього продукту. Якщо технічне трактування технології всім зрозуміле і не викликає ніяких сумнівів, то з поняттям педагогічної технології значно складніше [47, с. 64].

Динамічні соціально-економічні, політичні трансформації зумовлюють оновлення освітнього процесу, пошук і застосування такого дидактичного

інструментарію, що відповідав би соціальним запитам. Це спричинило пошук ефективних технологій навчання. До мовлення педагогів увійшли такі поняття, як «технологія», «технологія навчання», «педагогічна технологія», «освітня технологія», «технології в навчанні», «технології в освіті». Як свідчить аналіз педагогічної літератури, з-поміж педагогів немає єдності в тлумаченні означених понять. Покажемо за допомогою таблиці, як науковці визначають дефініцію «педагогічна технологія».

ЮНЕСКО визначає педагогічну технологію як системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів і їх взаємодії, що своїм завданням вважає оптимізацію форм освіти.

На думку О. Пехоти, «педагогічна технологія – це об’єктивний процес, новий етап в еволюції освіти, на якому будуть переглянуті підходи до супроводу й забезпечення процесу природного розвитку дитини» [47].

Як бачимо, основні ознаки впливають із семантики поняття «педагогічна технологія» як системи, що спрямована на досягнення певного результату. Показниками технології є цільове спрямування її та основний шлях досягнення визначеної мети. Технологія не допускає варіативності складників, адже під час виготовлення чогось не можна етапи поміняти місцями або й зовсім якийсь із них пропустити. Педагогічна технологія відповідає на запитання: у який спосіб (якими методами, прийомами, засобами) можна досягти поставленої мети.

Технологія є насамперед формою реалізації когнітивних здібностей, де відображено вміння застосовувати знання про методи і засоби реалізації певного виробничого процесу, у результаті чого відбуваються якісні зміни суб’єктів технології.

У педагогіці й методиках розроблено багато класифікацій різноманітних технологій. Певна група науковців вважає, що основними в технології навчання є педагогічні ідеї підвищення ефективності освітнього процесу, яким відповідає набір технологій. До них відносять методику колективних форм роботи, алгоритмізацію освітнього процесу, методику цілісного та «блокового»

вивчення теми, укрупнення дидактичних одиниць вивчення, гнучку технологію використання інформаційно-комунікаційних засабів, індивідуальне навчання []]. Цікаву класифікацію пропонує В Химинець. Дослідник виокремлює: *структурно-логічні технології*: поетапна організація системи навчання, що забезпечує логічну послідовність окреслення та розв'язання дидактичних задач на основі відбору їх змісту, форм, методів і засобів навчання на кожному етапі з урахуванням поетапної діагностики результатів.

2. *Інтеграційні технології*: дидактичні системи, що забезпечують інтеграцію міжпредметних знань і вмінь, різноманітних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів, навчальних тем тощо.

3. *Ігрові технології*: дидактичні системи використання різноманітних ігор (театралізовані, ділові, рольові ігри, імітаційні вправи, індивідуальний тренінг; розв'язання практичних ситуацій і завдань тощо).

4. *Тренінгові технології*: система діяльності для відпрацювання певних алгоритмів виконання типових практичних завдань, у тому числі за допомогою комп'ютера.

Інформаційно-комп'ютерні технології – це технології, що реалізуються в дидактичних системах комп'ютерного навчання на основі «людина-машина» діалогу за допомогою різноманітних навчальних програм (тренінгових, контролювальних тощо).

Діалогові технології: сукупність форм і методів навчання, базованих на діалоговому мисленні у взаємодіючих дидактичних системах суб'єкт-суб'єктного рівня (педагог-учень, учень-автор тощо) [47].

Останнім часом усе більшої популярності серед учителів набуває *проектна технологія*, особливістю якої є орієнтування на перспективу. Цю технологію називають прикчино орієнтованою, оскільки

Т. Окуневич пише, що класифікаційні ознаки технологій навчання впливають із самого визначення «педагогічні технології» як моделей навчання, що зорієнтовані на досягнення кінцевого результату. Тому головними параметрами технології мають бути: загальна цільова спрямованість та основний шлях, яким ця мета досягається [46].

Проектній технології присвячено багато наукових праць. Г. Ісаєва пише: «це педагогічна технологія, спрямована не на інтеграцію знань, а на застосування їх і здобування нових (часто шляхом самоосвіти). Активне включення здобувачів освіти до змісту тих чи тих проєктів дає змогу опанувати нові способи діяльності [17].

Проектування - особливий тип інтелектуальної діяльності, відмінною особливістю якої є перспективна орієнтація, практично спрямоване дослідження.

Провідна мета використання проєктів на уроках англійської мови – «забезпечити переконливу мотивацію самостійної та колективної навчальної діяльності учнів, інтегрувати дисципліни різного профілю, сприяти формуванню пошукових умінь і навичок, нарешті – створити „ситуацію успіху” на уроці» [8].

Ми вважаємо, що саме в старших класах застосування проєктів буде більш продуктивним, оскільки учні вже мають значний словниковий запас, знання англійської мови й предметів соціально-гуманітарного й природничо-математичного циклу, сформовані вміння працювати з довідковою літературою, лексикографічними джерелами, у тому числі електронними, сформовані навички самостійної пошукової роботи, досвід організації власної дослідницької діяльності, можуть прогнозувати її результат. Зрозуміло, що знання потребують поглиблення, уміння – вдосконалення, досвід – розширення. І все це можливе завдяки використанню проєктів, оскільки їх супровідна мета полягає в тому, щоб навчити учнів працювати в колективі – мікросоціумі, – а отже, вчитися толерантного спілкування, усвідомлено інтегрувати знання з різних галузей науки, використовувати необхідну інформацію для розширення здобутих знань.

Організація проектної діяльності учнів передбачає розроблення відповідних критеріїв оцінювання її. Аналіз наукових студій переконав, що проблема визначення критеріїв оцінювання проектної діяльності не нова, але все ще актуальна. В. Ницета вважає, що результати проектування мають бути певним чином оформленими, і зазначає, що «виникає необхідність окремого визначення критеріїв оцінювання оформлення й виконання проєкту»:

- реальність, практична спрямованість і значущість роботи;
- об'єм і повнота розробок, самостійність, підготованість до публікації;

- рівень творчості, оригінальність розкриття теми, підходів, пропонуваніх рішень;

- аргументованість пропонуваніх рішень, підходів, висновків, повнота бібліографії, цитування;

- якість запису: оформлення, відповідність до стандартних вимог, рубрикування й структурування тексту, якість ескізів, малюнків, повнота рецензій” [45, с. 15].

С. Ізбаш вважає «більш зручним й об’єктивним спосіб оцінювання проєкту, запропонований В. Голобородько: під час «захисту індивідуальна карта заповнюється вчителем (членом журі), учасниками захисту і потім самим учнем. По завершенні процедури виставлення оцінок виводиться середнє арифметичне з балів, виставлених у певній позиції» [16]. Цей спосіб оцінювання корелюється з етапами проєкту й містить такі критерії: захист – представлення (10 б.), процес проєктування – відповіді на питання (10 б.), інтелектуальна активність (10 б.), творчість (10 б.), практична діяльність (10 б.), уміння колективної роботи (10 б.), підсумок – досягнутий результат (10 б.), оформлення (10 б.).

Наведені критерії, на нашу думку, оцінюють і процес проєктної діяльності, і результат її – кінцевий продукт, виготовлений учнями в процесі проєктної діяльності. З огляду на це критерії оцінювання умовно можна об’єднати у два блоки: мотиваційно-процесуальний і результативно-рефлексійний. Критерії першого блоку оцінюватимуть проєктну діяльність учнів, а другого – результат її. Другий блок варто доповнити таким критерієм: самооцінювання участі в підготовці й захисті проєкту, оскільки «здатність до самооцінювання (самокритичність, уміння працювати над помилками, здатність реально оцінювати свої можливості тощо) – це необхідна умова і ознака компетентності у кожній галузі знань» [16, с. 188]. Нам видається правомірним, що оцінювати повинні не лише вчителі, а й учні як рівноправні суб’єкти освітнього процесу.

Водночас зауважимо, що не можна використовувати однакові критерії оцінювання для всіх проєктів з огляду на те, що кожен з них має певні особливості реалізації. У науковій літературі представлено різні класифікації проєктів.

Узагальнюючи напрацювання педагогів, визначаємо такі типи проєктів:

- монопредметний (виконується в межах одного предмета) і міжпредметний (передбачає врахування міжпредметних зв'язків та виконання цілей уроків з кількох шкільних дисциплін, наприклад, англійська мова – українська мова, англійська мова – географія, англійська мова – зарубіжна література тощо);

- особистісні (виконуються кожним учнем самостійно), парні (виконуються в парах, побудованих з урахуванням рівня підготовленості учнів або їхніх спільних інтересів), групові (беруть участь учні, об'єднані в певні групи);

- міні-проєкти (виконуються під час уроку, вони можуть стати складником методу вправ як прийом), короткотермінові (тривають два-три дні), тижневі, довготривалі (можуть тривати від двох тижнів до кількох місяців, виконуватися протягом навчального семестру);

- кооперативні (передбачають спільну діяльність учнів, спрямовану на загальний результат), змагальні (ґрунтуються на психічних властивостях старшокласників змагатися, виявляти особистісні риси в колективі однокласників), конкурсні (виконуються за чітко прописаним регламентом, вони мають заздалегідь відомі учням критерії оцінювання, за якими члени журі будуть оцінювати результати діяльності конкурсантів).

Кожен з проєктів має певні особливості реалізації, а отже, й оцінювання. Наприклад, якщо порівнювати монопредметний проєкт з міжпредметним, то доцільно оцінювати вміння учня (учнів) інтегрувати знання з різних предметів у межах одного проєкту, їхню готовність брати участь у вирішенні актуальних соціальних проблем.

Розробляючи критерії оцінювання створеного учнями проєкту, необхідно враховувати, що в остаточному підсумку ми перевіряємо не рівень здобутих учнями знань і вмінь з англійської мови, якими вони скористалися під час підготовки проєкту, а перевіряємо сформованість ключових і предметної компетентностей. А це викликає певні труднощі, оскільки «по-перше, компетентність – це інтегрований результат освіти; по-друге, вони формуються і проявляються у формі діяльності, а не у формі інформації про неї (на відміну від знань). Діяльнісний складник компетентностей як результат навчання неможливо

оцінити інструментарієм, зорієнтованим на відтворення знань та умінь. Наприклад, тест на перевірку рівня сформованості компетентностей не може вважатися валідним, якщо він оцінює не діяльність, а лише інформацію про цю діяльність; по-третє, компетентність проявляється свідомо (на відміну від навичок); по-четверте, якщо за основу взяти визначення компетентності як здатності мобілізувати надбані знання і уміння, то як можна виміряти цю “здатність” та ще в конкретній ситуації?» [9]. «А тому доцільно керуватися новими пріоритетами в оцінюванні учнів, а саме: „перехід від оцінки окремих, ізольованих умінь до інтегрованої та міждисциплінарної оцінки; впровадження діяльнісних методів (у формі проєктів, ділових ігор); використання завдань з певним контекстом (зміст завдань має бути пов’язаний із реальними проблемами); упровадження систем, орієнтованих на індивідуальні норми (у кожної людини свій рівень компетентності); поєднання оцінки індивідуальних умінь з оцінкою умінь працювати в групі» [51].

Зрозуміло, що і функції оцінювання, які досить обґрунтовано виписані в наукових працях і методичних рекомендаціях, повинні бути доповнені. Переважно виділяють такі функції оцінювання: діагностувальну, коригувальну, прогностичну, навчальну, розвивальну, виховну, стимулювально-мотиваційну та ін. На нашу думку, їх треба доповнити рефлексійною функцією, що передбачає аналіз учнем власної навчальної діяльності і дає йому «право на помилку». Реалізація таких функцій повинна бути взаємозалежною й взаємозумовленою з огляду на те, що «основною функцією оцінки є не контроль результатів і підбиття підсумків, а стимулювання учнів до покращення якості досягнень» [10, с. 223].

Оцінюючи проєктну діяльність учнів і її результат – проєкт – доцільно брати до уваги не фрагментарні знання з певної теми і сформовані вміння, а інтегровані показники. Це дасть змогу комплексно оцінити вміння учнів вільно, комунікативно доречно користуватися англійською мовою в різних ситуаціях, здатність їх спільно вирішувати навчальні завдання, успішно взаємодіяти в колективі, самостійно знаходити необхідну інформацію, аналізувати, систематизувати, трансформувати і використовувати її відповідно до

поставлених цілей, планувати власну освітню діяльність, самоорганізовуватися, моделювати свою поведінку для реалізації успіху в проєктній діяльності.

Отже, зміна парадигми сучасної освіти з традиційної ЗУНівської на компетентнісну потребує пошук у ній відбору ефективних технологій, форм, методів і засобів навчання, застосування яких сприяло б формуванню компетентного мовця, здатного репрезентувати себе засобами іноземної мови, який зможе конкурувати на європейському ринку праці, оперативно реагувати на соціальні виклики, працювати з інформацією. З огляду на це пріоритетним завданням нинішньої школи є підготовка здобувачів освіти до життєдіяльності в умовах сьогодення. Це потребує переосмислення усталеної організації процесу навчання англійської мови відповідно до запитів суспільства, напрямів розвитку мовної освіти, Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти.

Висновки до першого розділу

Вивчення психолого-педагогічної літератури переконує, що результативність проєктної діяльності учнів залежить від урахування їхніх вікових та індивідуальних особливостей. За умови активної участі учнів у розробленні цікавих для них проєктів в учнів виникає інтерес, підвищується мотивація, з'являється внутрішня потреба самостійно здобувати додаткові знання і вміння, а в результаті – складаються оптимальні умови для розвитку компетентного мовця на уроках англійської мови і в процесі самостійної діяльності здобувачів освіти.

Важливою психологічною передумовою успіху в навчальній діяльності є пізнавальний інтерес учнів до проєктної діяльності, саморозвитку, самовдосконалення. Недостатньо сформований пізнавальний інтерес – одна з психологічних причин низької якості навчально-пізнавальної діяльності учня, його небажання виконувати завдання. З цього випливає, що вчитель повинен постійно підтримувати інтерес учнів до навчання англійської мови та проєктної діяльності. Під час формування пізнавального інтересу учнів на уроках англійської мови вчителям важливо уникати складних для учнів завдань, добору

нецікавого, неемоційного теоретичного матеріалу, механічної організації навчальних занять (без урахування особливостей кожного класу), що може стати причинами згасання пізнавального інтересу здобувачів освіти.

Дослідження психологів довели, що саме наявність в учнів інтересу до навчальної діяльності та самостійної роботи розвиває активну розумову діяльність, формує інтелектуальні, емоційні, волевові якості особистості, її здібності й характер, навчання набуває особистісного смислу й мотивації, формується інтерес до саморозвитку, самовдосконалення.

Для формування стійкої мотивації до навчання англійської мови вчитель має спиратися на психологічні дослідження.

Зміна парадигми сучасної освіти з традиційної ЗУНівської на компетентнісну потребує пошук у й відбору ефективних технологій, форм, методів і засобів навчання, застосування яких сприяло б формуванню компетентного мовця, здатного репрезентувати себе засобами іноземної мови, який зможе конкурувати на європейському ринку праці, оперативно реагувати на соціальні виклики, працювати з інформацією. З огляду на це пріоритетним завданням нинішньої школи є підготовка здобувачів освіти до життєдіяльності в умовах сьогодення. Це потребує переосмислення усталеної організації процесу навчання англійської мови відповідно до запитів суспільства, напрямів розвитку мовної освіти, Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти.

РОЗДІЛ II. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

2.1. Особливості використання проєктних технологій на уроках англійської мови в 5-6 класах

Відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти базова середня освіта має такі цикли: «адаптаційний (5–6 класи) та базове предметне навчання (7-9 класи). Вони дають змогу враховувати вікові й індивідуальні особливості розвитку й потреби учнів, а також уможлиблюють їхнє просування власними освітніми траєкторіями» [9]. Це й зумовлює виокремлення відповідних етапів застосування проєктних технологій на уроках англійської мови.

У 5–6 класах відбувається системне формування в здобувачів освіти базових механізмів іншомовного спілкування, які в перспективі кожна людина може вдосконалювати, ураховуючи власні та соціальні і професійні потреби.

Учителі зазначають, що після вивчення англійської мови в початкових класах учні 5-го класу вже мають певні уявлення про іноземну мову. 1-4 класах вони вже здобули елементарний іншомовний досвід, зокрема здобули певний обсяг лексичних і граматичних знань, мають елементарні вміння й навички спілкування іноземною мовою. Тобто в 5-го класі учні вже мають мовний, мовленнєвий і соціокультурний досвід, здобутий у процесі вивчення всіх шкільних предметів.

У психологічних дослідженнях (І. Бех, І. Булах, І. Власова, З. Зеленська, С. Канюк, І. Ушакова та ін.) методичних працях (Н. Басай, І. Горошкін, В. Нищета, С. Ніколаєва, О. Пасічник, В. Редько, Л. Тішакова, Л. Хілько та ін.) зазначено, що 5–6 класи – той етап навчання, під час якого відбувається активне та усвідомлене оволодіння іншомовними одиницями. На уроках англійської мови в 5-6 класах відбувається розвиток механізмів спілкування, забезпечений збільшенням словникового запасу учнів, фонетичних, граматичних умінь і навичок. У цей час досягають вищого розвитку вміння працювати самостійно і в групах, парах, комунікативні вміння, що уможлиблюють виконання

різноманітних видів роботи на уроці, зокрема виконання проєктів, розвиток рецептивних і продуктивних видів мовленнєвої діяльності учнів. Відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти на кінець 6 класу здобувачі освіти мають вийти на такий рівень володіння англійською мовою, як А 2 [9].

Порівняльний аналіз змісту державних документів: Державного стандарту базової середньої освіти [9], модельної програми для 5-6 класів. Іноземні мови [37] уможливили висновок про наступність і послідовність опанування учнями англійської мови, а отже, і формування в них ключових компетентностей і наскрізних умінь [33]. У початковій школі було закладено підґрунтя для формування в учнів предметної та ключових компетентностей. Особливу роль у цьому процесі посідають проєктні технології. Особливості застосування їх на уроках англійської мови в 5-6 розкриємо докладніше.

Психологічні дослідження доводять, що в цей час відбувається збільшення обсягів потенційних можливостей оволодіння іншомовним спілкуванням: в учнів спостерігаються значні фізіологічні зміни, що сприяють розвиткові вмій узагальнювати, систематизувати, зіставляти, аналізувати, порівнювати, висновувати тощо [5; 7; 8; 57]. Ці положення доцільно брати до уваги під час розроблення і застосування проєктних технологій.

Студіювання психолого-педагогічних джерел дає змогу виокремити кілька позицій, що характеризують семантику поняття «метод проєктів». Значна частина дослідників (Т. Груба, О. Кучерук, Т. Полонська та ін.) тлумачать означене поняття як засіб (інструмент, шлях) досягнення дидактичної мети шляхом упровадження ефективних технологій навчання. Окремі науковці (С. Сисоєва) характеризують метод проєктів як педагогічну технологію, що охоплює сукупність методів або як систему навчання. Проте ключову роль відводять суб'єктній поведінці учнів на основі діяльнісного підходу впродовж усіх етапів реалізації методу проєктів.

У процесі навчання іноземної мови в 5-6 класах особлива роль належить методу проєктів, що зумовлено віковими особливостями учнів, вимогами чинних програм, тематикою спілкування. Метод проєктів (проєктний метод) – спосіб навчання, що полягає в розв'язуванні певної навчальної проблеми шляхом

творчого пошуку й презентації результатів у вигляді проєкту. Метод проєктів – особистісно-орієнтований метод навчання, заснований на самостійній діяльності учнів у розробленні проблеми й оформленні певним чином практичного результату. Метод проєктів. виник у 20-х роках минулого століття в США й останнім часом збільшується питома вага його використання. Основні елементи методу проєктів: реальний досвід дитини, який має бути виявлений учителем; організований досвід (педагог будує заняття на основі того, що саме знає про досвід дитини); зіткнення з накопиченим людським досвідом (готові знання); вправи, що дають дитині нові навички. Завдання методу проєктів – показати учням їхню власну зацікавленість у набутих знаннях, що можуть знадобитися в житті. Метод проєктів. формує вміння самостійно обирати, шляхи отримання інформації, прогнозувати результати роботи», - зазначено в «Словнику-довіднику з української лінгводидактики» [58].

Як зазначають дослідники (О. Пасічник, Т. Полонська, В. Редько та ін.), ефективність результатів застосування методу проєктів на уроках англійської мови в 5-6 класах залежить від низки чинників:

- усвідомлення змісту навчального мовного матеріалу;
- урахування вікових особливостей учнів, їхнього мовленнєвого та загального розвитку;
- досвіду творчої діяльності, умінь і навичок самостійної пошукової роботи школярів та духовно-ціннісних орієнтацій;
- урахування специфіки й рівня складності теми, проблеми для проєктної роботи;
- рівня методичної майстерності вчителя;
- визначення оптимального часу для виконання проєкту;
- відповідності результатів пошукової роботи заданому, прогнозованому рівню навчально-пізнавальної діяльності [31; 32].

Проєктна діяльність характеризується відтворюваністю. Виконання проєктів переважно на лінгвістичні й культурологічні теми може застосовуватися як у середніх, так і в старших класах загальноосвітніх навчальних закладів різних типів.

Спостереження показують, що найбільш поширеним у шкільній практиці є короткотривалий навчальний проєкт – це специфічний педагогічний засіб організації та управління самостійною пізнавальною діяльністю учнів. Наприклад, у 5 класі викликають інтерес учнів такі проєкти, як «Тварини» (учні добирають ілюстрації – світлини, малюнки, описують тварин (кіт, собака, вовк, лисиця, тигр, лев, слон, мавпа, кінь, поні, жираф, заяць тощо, а зібравши разом ці відомості, виходить проєктна збірка «У світі тварин»).

Викликає неабиякий інтерес учнів проєкт «Будинок», який учні виконують під час вивчення лексичної теми «Моя оселя». Учні спочатку описують власне житло, свою кімнату, а потім переходять до спільного проєкту «Будинок моєї мрії», у межах якого описують будинок, складають план кімнат, «меблюють» їх вербально, обирають сувеніри, що мають прикрашати оселю, описують прибудинкову територію, добирають цікаві ілюстрації.

У межах теми «Харчування» можна учням запропонувати кілька проєктів, наприклад, «Українська національна кухня», у якому учні збирають інформацію про національні українські страви (борщ, голубці, вареники, налисники, узвар тощо), добирають ілюстрації, презентують результати проєкту. Учнів може зацікавити проєкт «Кухня з акцентом», у якому здобувачі освіти добиратимуть інформацію про страви різних народів світу, наприклад, британську, американську, польську, грузинську тощо. Учителям-предметникам доцільно звернути увагу на написання й вимову назв страв, приділити особливу увагу святковим – різдвяним, великоднім тощо.

Чинна модельна програма з іноземних мов передбачає в 5 класі вивчення теми «Спорт», у межах якої учнів можна долучити до відповідного проєкту. Учитель пропонує учням поділитися на групи, кожна з яких має підготувати стисле повідомлення про відповідний вид спорту (футбол, хокей, волейбол, теніс, боротьба, шахи, легка атлетика тощо), добираючи цікавий ілюстративний матеріал. Можна піти іншим шляхом: запропонувати кожному п'ятикласникові підготувати повідомлення про свій улюблений вид спорту. У цьому випадку може бути кілька повідомлень на одну тему, тому завдання вчителя полягає в тому, щоб

зорієнтувати учнів оцінити їх, порівняти, кому вдалося краще висвітлити інформацію.

Як свідчить практика, особливий інтерес учнів викликають відомості про походження назв спорту, адже англійська мова збагатила українську такими словами, як футбол баскетбол, волейбол, голкіпер тощо. У такий спосіб відбувається реалізація міжпредметних зв'язків англійської мови з українською.

Особливу роль відіграє ознайомлення учнів із темою «Україна», у процесі вивчення якої відбувається збагачення словникового запасу учнів відповідною лексикою, задіяння емоційної сфери учнів, адже вони дізнаються багато цікавого про такі визначні місця української столиці, як Софійський собор, Києво-Печерська лавра, Майдан Незалежності, Хрещатик, Поділ, Співоче поле тощо.

Інформативним є проєкт «Подорож», до якого доцільно залучити п'ятикласників, які мають підготувати кілька слайдів мультимедійної презентації про цікаві туристичні об'єкти. Можна зорієнтувати здобувачів освіти на добір інформації про Україну, можна взяти європейські країни, а можна – англійські країни, у цьому випадку учні можуть зосередитися на цікавих відомостях про велику Британію та Сполучені Штати Америки. До процедури вибору доцільно залучити учнів, що підвищить їхню мотивацію до виконання проєкту, під час виконання якого учні розширюють і поглиблюють соціокультурні знання, уміння міжкультурного спілкування.

Надзвичайно важливо під час виконання проєктів заохотити здобувачів до участі в різноманітних проєктах різного типу, до вдосконалення вмінь ефективно взаємодіяти, працювати в команді. Важливим є надання змоги п'ятикласникам оцінити себе та одне одного, тобто рефлексії, що потребує сформованості вмінь спостерігати за перебігом проєкту, об'єктивно критикувати, а також сприймати критичні зауваження від інших учнів і вчителів.

Невід'ємним і обов'язковим складником застосування методу проєктів на уроках англійської мови є презентація і захист учнями проєктів

У 6 класі робота над виконанням проєктів має продовжуватися, проєкти можуть збільшувати частку самостійної роботи учнів. Наприклад, у межах теми «Довкілля» можна реалізувати проєкт «Пори року», у процесі реалізації якого

шестикласники добирають інформацію про кожну пору року (клас доцільно поділити на чотири групи, кожна з яких добирає вірші, загадки, прислів'я, кросворди, ілюстрації про зиму, весну, літо, осінь). У сильних класах можна роботу дещо ускладнити, пропонуючи учням знайти інформацію про свята, що припадають на певну пору року. Результати виконання проєкту можуть бути оформлені як альманах (у паперовому варіанті, як мультимедійну презентацію). Учні можуть дібрати відповідний музичний супровід. У цьому випадку відбувається реалізація міжпредметних зв'язків англійської мови з образотворчим мистецтвом, музикою, українською та зарубіжною літературою.

Учитель має брати до уваги, що метод проєктів містить такі складники, що є взаємозумовленими і взаємопов'язаними:

- мотиваційний (актуальна для певної вікової категорії учнів проблема, мета і завдання конкретного проєкту, його практична значущість, прогнозування очікуваного результату і продукту);

- змістовий (визначає зміст і обсяг інформації, потрібної здобувачам освіти для реалізації проєкту);

- організаційно-виконавчий (розподіл ролей учнів під час виконання проєкту, визначення етапів і способів проєктної діяльності, чіткість вимог до презентації результатів проєктної діяльності);

- аналітичний (формування в учнів рефлексійних умінь) [9].

Опрацьовуючи методичну літературу з проблеми дослідження [31; 32 та ін.], у яких схарактеризовано ознаки методу проєктів, ми визначили прикметні ознаки методу проєктів на уроках англійської мови в 5-6 класах:

- *орієнтація на вікові інтереси, здібності і здібності учнів* полягає в тому, що вибір теми проєкту завжди передбачає врахування інтересів і потреб учнів з метою виявлення мотивації та ідентифікації з проєктом. Індивідуальний темп виконання проєктної роботи дозволяє врахувати різні здібності старшокласників.

- *інтеграційність* – ознака, що визначає формулювання теми проєкту, розуміння завдань його в контексті інтеграції знань, умінь і навичок, здобутих у процесі вивчення предметів. Так, підготовка кінцевого результату проєкту

(словника, альманаху, презентації тощо) має включати як застосування знань і вмінь, здобутих на уроках англійської мови, так і в процесі вивчення інших шкільних предметів.

- *самоорганізація й відповідальність* учнів передбачають чіткий розподіл соціальних ролей або функцій кожного учасника проєкту, планування, організацію та контроль за перебігом проєкту. Важливо навчити здобувачів освіти планувати час на виконання проєкту та брати відповідальність на себе за його результати. Отже, планування й реалізація проєкту повністю належить до зони відповідальності групи, яка реалізує проєкт.

- *спрямованість на продукт* означає, що реалізація проєкту спрямована на створення певного продукту, однак важливо враховувати не лише результат практичної діяльності, а також збагачення іншомовного комунікативного досвіду, удосконалення вмінь працювати самостійно з інформацією, зміна настанов і ставлень учнів.

Результатом виконання проєкту стає певний витвір, у створенні якого беруть участь усі учасники, або певна дія, що має характер колективної суспільно значущої діяльності, спрямованої на подолання життєвих труднощів.

Реалізація методу проєктів потребує синтезу теорії і практики, поєднання духовної та фізичної роботи учасників, що відповідає традиціям Й. Песталоцці, за влучним висловленням якого треба «навчатись головою, серцем та руками» [Цит. за: 52].

Виокремлені на основі аналізу й синтезу праць психологів, методистів ознаки методу проєктів дають уможливлення висновку про доцільність його застосування для здійснення іншомовної підготовки, оскільки вона дозволяє вийти за межі предмета, інтегрувати знання, здобуті в процесі вивчення різних предметів, що й визначає відмінності методу проєктів від інших методів навчання.

Аналіз джерел із проблеми дослідження, спостереження за освітнім процесом [31; 32; 52; 54; 55 та ін.] переконують, що дослідники методу і вчителі-предметники, які використовують метод проєктів, не акцентують на змістовому наповненні проєктної діяльності учнів. На нашу думку, це насамперед пов'язано

з тим, що зміст проєктної діяльності залежить від багатьох чинників, зокрема: змісту навчального предмета; змісту соціокультурних відомостей, використаних під час виконання проєкту, його типу, особливостей організації навчальної діяльності здобувачів освіти тощо. Під час вивчення англійської мови змістовою основою проєкту є певний текст або його інтерпретації (мультимедійна презентація, колаж, вистава тощо).

Отже, методично доцільний добір виду проєкту спонукає учнів створювати власний продукт, творчо використовуючи здобуті знання і накопичений досвід іншомовного спілкування, що є маркерами сформованості в них предметних і ключових компетентностей. У процесі дослідження виокремлено основні ознаки методу проєктів, що використовують на уроках англійської мови в 5-6 класах, до яких уналежнено такі: орієнтація на вікові інтереси, здібності і здібності учнів інтеграційність, самоорганізація й відповідальність учнів, спрямованість проєкту на кінцевий продукт, що є результатом виконання проєкту.

2.2. Застосування проєктних технологій на уроках англійської мови в 7-9 класах

У 7–9 класах відбувається базове предметне навчання. У цей час на уроках англійської мови метод проєктів передбачає використання низки дослідницьких, пошукових завдань, спроектованих на реальний результат. Крім того, метод проєктів є шляхом досягнення певної мети в процесі ретельного вивчення проблеми, у результаті чого має бути створений новий інтелектуальний продукт, оформлений певним чином: мультимедійна презентація, проспект, фрагмент словника тощо. Учнівський проєкт є кінцевим оригінальним продуктом пізнавально-пошукової діяльності учнів. зазначимо, що ця особливість проєктів найбільш цінна для формування в учнів предметної і низки ключових

Учитель зазвичай є координатором, консультантом проєкту. Саме він визначає низку проблем, одна з яких стає основою проєктної діяльності здобувачів освіти, консультує їх у позанавчальний час, є організатором публічного захисту (творчого звіту) проєктів.

Використання методу проєктів у процесі вивчення англійської мови дає змогу зробити освітній процес динамічним, різноманітним, психологічно збалансованим, сформувавши мотивацію до навчання предмета, сприятливі стосунки між учнями, допомагає їм розвивати організаційні здібності, творчі задатки, збагачувати їхній комунікативний досвід. Усе це стимулює позитивне ставлення учнів до навчання англійської мови, формування в них стійкої мотивації.

Логічним є продовження в 7-9 класах методу проєктів, але ми вважаємо, що має бути збільшеною питома вага самостійної роботи учнів. Якщо в 5-6 класах розподіл на групи здебільшого організовував учитель, то тепер це можуть зробити учні без його участі. Самостійно вони можуть обрати й тему проєкту із запропонованих учителем, так і самим запропонувати тему, визначити кінцевий результат виконання проєкту.

Наприклад, у 7 класі учні можуть обрати тему проєкту з кількох запропонованих: «Міста. Столиці», «Подорож до США», а також визначити, що має стати результатом виконання проєкту – путівник, календар зі світлинами цікавих географічних локацій, мультимедійна презентація, колаж тощо.

Семикласники вже опанували цікаві історичні відомості й готові до виконання проєкту «Історичні постаті», у межах якого складають біографії-портфоліо історичних діячів, добираючи цікаві ілюстрації - фотографії, малюнки. Учні разом мають визначити структуру біографії-портфоліо, наприклад, стисла біографія, де зазначено рік і місце народження, 1-2 речення про сім'ю та рідних, 2-3 речення про рід занять, 1-2 речення про здобутки. Якщо учні мають високий і достатній рівні іншомовної підготовки, можна завдання дещо ускладнити, запропонувавши дібрати цитати історичних діячів, їхнє життєве кредо тощо. Виконання означеного проєкту спонукає учнів до самостійного пошуку інформації, структурування її у відповідний спосіб. Тут ми спираємося на висновки психологів і методистів, що важливою умовою ефективного застосування методу проєктів під час навчання англійської мови є організація самостійної роботи здобувачів освіти, адже, як переконує вивчення психолого-педагогічних досліджень, мотивація учнів формується в умовах активної

самостійної діяльності шляхом вивчення дійсності через посередництво узагальненого особистісного досвіду і досвіду людства в наукових істинах, усвідомлених і засвоєних у знаннях [15; 31].

Узагальнивши наукові студії, результати спостережень за освітнім процесом, доходимо висновку, що мотивація учнів до виконання проєктів з англійської мови – це система внутрішніх чинників, які визначають моделі поведінки, різні види діяльності здобувачів освіти, підтримують активність їх та забезпечують належну іншомовну комунікативну підготовку. Беремо до уваги, що психологи розрізняють ігрову, навчальну, пізнавальну, професійну мотивацію, а також мотивацію спілкування, що відповідає видам діяльності в процесі вивчення англійської мови. Означені види можуть бути ефективно використані під час залучення здобувачів освіти до виконання різних проєктів. Учителі мають обов'язково брати до уваги також психологічні джерела навчальної мотивації, зокрема інтерес учнів до інформації (це зумовлює відповідні критерії добору інформації), до способу дії, до однокласників, із якими учні беруть участь у виконанні проєкту; потреба в самовираженні або (чи) самопрезентації; усвідомлення значущості того, що відбувається, для себе й інших; потреба в соціальному призначенні тощо.

Лінгводидактичний потенціал методу проєктів полягає в його можливостях задіяти різні джерела мотивації. У цьому контексті важливо знайти цікаву, значущу для учнів граматичну проблему, для виконання проєкту поєднати учнів у робочі групи таким чином, щоб вони відчували себе комфортно.

У 8 класі, коли учні вже мають знання з географії, доцільно розширити межі подорожей, запропонувавши учням підготувати путівник «Континенти». Для цього учнів необхідно поділити на групи відповідно до кількості континентів. Учні мають самостійно опрацювати доступні інформаційні джерела, щоб знайти потрібну інформацію. Структура кожного розділу путівника може мати такий вигляд: місцезнаходження (учні мають показати на контурній карті той чи той континент, загальні відомості (площа, кількість країн на континенті, цікаві географічні локації, видатні дослідники континенту тощо). Добре, коли учні підготують повідомлення про відомих українців, які

досліджували той чи той континент, наприклад, про Петра Яцика, який жив у Канаді і зробив багато для розвитку української мови.

Малюнок 1

Контурна карта світу

Учні можуть підготувати повідомлення про видатних українців, які працювали в Європі, скажімо про уродженця Одеси лікаря В. Хавкіна, який створив вакцину від небезпечних хвороб, інженера Ф. Піроцького, який у Києві сконструював перший трамвай, а згодом співпрацював із фірмою «Сіменс», відому українську співачку С. Крушельницьку з Тернопільщини, яка виступала на багатьох відомих оперних сценах у Європі.

Здобувачам освіти буде цікаво дізнатися про антарктичні експедиції, українців, які брали участь у них.

Як бачимо, проєкт «Континенти» має яскраво виражений міжпредметний характер. Перебіг міжпредметних проєктів може супроводжуватися не одним учителем, а кількома вчителями, які викладають відповідні предмети. До складу проєктної команди можна в разі потреби залучати і психологів, соціальних педагогів.

Учителі прагнуть, щоб учнівський проєкт корелювався з вимогами чинних програм, але ми вважаємо, що не доцільно обмежувати творчий пошук та пізнавальний інтерес учнів.

У 8 класі може бути виконаний проєкт «Наші емоції», у межах якого учні складатимуть «Словничок емоцій». Для цього вони опрацьовують відповідні інформаційні джерела, виписуватимуть назви емоцій, їх пояснення. Виконання проєкту пов'язане з тим, що психологи радять проговорювати свої відчуття та емоції. Учні мають правильно їх називати. Можна запропонувати учням написати невеликі есе «Як змінюється мій настрій упродовж уроку». Крім того, учителі матимуть змогу проаналізувати діяльність учнів під час уроків англійської мови.

Розв'язання низки практичних проблем за допомогою методу проєктів базується на здобутих учнями раніше навчально-предметних і соціокультурних знаннях (не тільки на уроках англійської мови, а й під час вивчення інших предметів), а також на сформованих в учнів уміннях планувати, працювати з інформаційними джерелами, робити аналіз, генерувати ідеї, узагальнювати. Систематичне застосування проєктів зумовлює потребу встановлення зв'язків між нещодавно здобутими й попередніми знаннями. Навчальна діяльність учнів полягає в нагромадженні не тільки знань, а й добре сформованих прийомів розумової діяльності.

Методично доцільне застосування методу проєктів у процесі навчання англійської мови забезпечує не тільки засвоєння системи мовних і соціокультурних знань, збагачення словникового запасу учнів, а й процес розвитку особистості, її здібностей керувати власною пізнавальною й інтелектуальною діяльністю, передусім на основі усвідомлення універсальних способів пізнання, роботи з інформаційними ресурсами. Цей метод забезпечує стійкий інтерес учнів до навчання англійської мови, передбачає самостійне розв'язання певної проблеми, що й зумовлює його активне застосування на уроках англійської мови та в процесі самостійної діяльності.

Етап створення проєкту та його захисту полягає в остаточному самостійному виконанні кожним учнем своєї частини проєкту, його захисті (або участі в колективному захисті) у визначений термін, контролі та оцінюванні / самооцінюванні результатів діяльності.

Важливо заохотити учнів до участі в проєктах різного типу, а також до вдосконалення особистісних якостей та вмінь працювати в команді. Важливим є

надання змоги учням оцінити себе та одне одного, що потребує уважного ставлення, сформованих умінь уважно слухати, конструктивно критикувати інших та правильно сприймати критику на свою адресу.

Спілкування з учителями англійської мови, спостереження за освітнім процесом уможливило визначення як найбільш ефективних у 7-9 класах таких проєктів: короткотривалих і проєктів середньої тривалості (за часом), інформаційних і дослідницьких (за домінуючою діяльністю). Означені проєкти дають учителеві змогу обирати оптимальний спосіб діяльності учасників проєкту, застосовувати компетентнісний, диференційований, особистісно орієнтований підходи до учнів. Схарактеризуємо їх докладніше.

Інформаційні проєкти передбачають здебільшого репродуктивно-продуктивну діяльність учасників – пошук, систематизацію та усне відтворення інформації, важливої як для формування інтелектуального мислення, так і для розширення обсягу знань, формування вмінь і навичок. Інформаційні проєкти можуть бути як індивідуальними, так і колективними, найчастіше міжпредметними. Перевага інформаційних проєктів над іншими видами полягає в тому, що працювати над ними під силу навіть учням, які мають низький рівень іншомовної підготовки. У процесі навчання англійської мови саме інформаційні проєкти мають поглибити знання учнів, зацікавити їх певною інформацією, формувати стійкі вміння працювати з інформацією.

Кінцевим продуктом інформаційних проєктів, крім презентації, може бути стіннівка, колаж.

Дослідницькі проєкти, на думку Т. Мантули, максимально наближені до ґрунтовних наукових досліджень, оскільки передбачають наявність таких складників, як: висвітлення актуальності проблеми, визначення об'єкта та предмета дослідження, висування мети, чітке структурування, статистичну обробку та узагальнення результатів дослідження, формулювання висновків, окреслення перспектив подальшого дослідження проблеми [33]. Дослідницькі проєкти готують учнів у майбутньому до підготовки й виголошення промов у майбутній професійній діяльності.

Зазначимо, що колективні дослідницькі проєкти потребують диференційованого підходу до учасників під час розподілу завдань на різних етапах роботи. Керівник проєкту (учень із високим рівнем креативності) за допомогою вчителя добирає для кожного учасника проєкту посильний вид діяльності, враховуючи, безперечно, перспективи саморозвитку учнів.

Науковці зазначають, що для формування іншомовної комунікативної компетентності учнів під час проєктної діяльності особливо істотним є використання мовлення не в навчальних вправах, а в його природному призначенні – для вирішення немовленнєвих завдань: пошуку нових відомостей, налагодження контакту з іноземними друзями, партнерами в процесі парної та групової форм роботи. За таких умов метод проєктів забезпечує зв'язок навчання з умовами реального життя.

Головне завдання проєктів – показати учням їхню зацікавленість у здобутих знаннях, які мають знадобитися в житті. З цього випливає, що потрібна актуальна, значуща проблема, для розв'язання якої необхідно застосувати і збагатити власні знання. Учитель може підказати джерело інформації або спрямувати думку учнів у потрібному напрямі. Метод проєктів завжди орієнтований на самостійну діяльність учнів, формує в них уміння самостійно обирати різні рішення, шляхи отримання інформації, генерувати ідеї, гіпотези, прогнозувати їх розв'язання.

Отже, проєктна діяльність учнів є основою для розв'язання навчальних, розвивальних і виховних завдань уроку. У процесі дослідження визначено низку проєктів, оптимальних для використання в 7-9 класах у процесі навчання англійської мови. До них належать короткотривалі та середньої тривалості інформаційні, прикладні й дослідницькі проєкти. Упровадження означених проєктів уможливує застосування компетентнісного, диференційованого, особистісно орієнтованого підходів до навчання англійської мови, сприяє формуванню інтелектуального мислення і творчих умінь і навичок учнів. Кожен із проєктів передбачає впорядковані способи взаємопов'язаної діяльності вчителя й учнів, спрямовані на розв'язання розвивальних, навчально-виховних завдань, реалізацію вимог чинних навчальних програм.

2.3. Використання проєктних технологій на уроках англійської мови в старших класах

10-11 класи – це завершальний етап навчання англійської мови, зорієнтованого на актуалізацію здобутих учнями знань і поглиблення їх, збагачення словникового запасу, формування предметної і ключових компетентностей. Вивчення англійської мови в старших класах потребує врахування психологічних особливостей здобувачів освіти, а також упровадження спеціальної методики.

Завдання педагогів у процесі навчання англійської мови в старших класах полягає у створенні умов для реалізації активної пізнавальної й мовленнєвої діяльності здобувачів освіти, розвитку в них потреби усвідомлено й доцільно використовувати іншомовні одиниці у власному мовленні, формуванні в них стійких комунікативних умінь, готовності старшокласників до іншомовного спілкування в майбутній професійній діяльності.

З огляду на те, що в старших класах збільшується обсяг програмового матеріалу та ускладнюється його зміст, зростають вимоги до розуміння, осмислення й запам'ятовування іншомовного і соціокультурного матеріалу, є всі можливості для впровадження в освітій процес проєктної діяльності.

Для успішного виконання проєктів у процесі навчання англійської мови учням потрібні вміння здійснювати інформаційний пошук, порівнювати, аналізувати й синтезувати інформацію, усвідомлювати перебіг міркувань, самостійно формулювати висновки, узагальнення, співвідносити інформацію, що надходить з різних джерел, уміти перевіряти й контролювати себе, а також уміння працювати разом для реалізації спільної мети.

З цього випливає, що навчання англійської мови учнів старших класів ґрунтується на психологічних і лінгводидактичних засадах, передусім урахуванні індивідуальних та вікових особливостей, інтересів, рівня пізнавальних можливостей, здібностей учнів старшого шкільного віку, розумінні сутності психічних процесів, що лежать в основі навчальної діяльності. У процесі навчання в старших класах особливо продуктивним є метод проєктів з огляду на те, що залучає учнів до самостійної роботи, комунікативної діяльності, спрямовує

їх від теорії до практики, поєднуючи теоретичні знання з прагматичними потребами.

Шкільна практика переконує, що для досягнення високої результативності на уроці під час реалізації методу проєктів необхідно враховувати поради науковців щодо дотримання лінгводидактичних вимог. У науковій літературі визначено основні вимоги до використання методу проєктів, що передбачають:

- наявність актуальної й важливої в дослідницькому або творчому плані проблеми або завдання, для розв'язання яких потрібні знання англійської мови та вміння здійснювати дослідницький пошук;
- пізнавальну, теоретично-практичну значущість прогнозованих результатів;
- самостійну (індивідуальну, парну чи групову) діяльність учнів;
- визначення кінцевої мети проєктів (спільних – індивідуальних);
- визначення базових знань з різних галузей, необхідних для роботи над проєктом;
- використання дослідницьких методів: висунення припущень, аналіз даних, мозкової атаки тощо;
- результати виконаних проєктів мають бути належним чином оформлені (мультимедійна презентація, колаж, путівник, словник, альманах тощо) [9; 44; 45].

Розробляючи кожен проєкт, учні повинні чітко знати про очікувані результати роботи. Учителі повинні прогнозувати, які конкретні якості характеру, ключові компетентності особистості учнівможуть бути сформовані в процесі проєктування. З огляду на це ми вважаємо найбільш доцільними в старших класах творчі проєкти. Для нашого дослідження цінною є наукова позиція В. Ницети, який виокремлює такі етапи технології творчих проєктів:

- 1) постановка проблеми-задачі;
- 2) самостійна дослідницька робота учнів;
- 3) оцінка поетапних результатів;
- 4) створення проєкту та його захист (презентація) [45, 15].

Розглянемо виокремлені науковцем етапи докладніше. Етап постановки проблеми-задачі, на думку В. Нищети, «полягає в орієнтуванні здобувачів освіти в навчальній темі та проблемі проєкту (актуалізації опорних знань і чуттєвого досвіду, мотивації навчальної діяльності, оголошенні теми проєкту), визначенні мети й завдань проєктної діяльності), проєктуванні (визначенні актуальних концептів проєкту – ключового й тематичного питань, а також матеріального вираження проєкту)» [Там само, 15].

Етап самостійної дослідницької діяльності старшокласників передбачає обов'язкову підготовчу роботу з проєктування. Така робота проводиться на уроці вчителем за певним планом. Оцінка результатів поетапного виконання проєкту полягає в контролі вчителем (самоконтролі та взаємоконтролі учнів) та оцінюванні результатів підготовчої роботи з дослідницького проєктування після докладного й об'єктивного обговорення (звіту).

Етап створення та захисту проєкту полягає в самостійному виконанні кожним учнем своєї частини спільного проєкту, його захисті в обумовлений термін, а також у контролі й оцінюванні вчителем результатів діяльності.

Учитель має обов'язково враховувати вимоги до проєкту:

- «ініціаторами проєкту є учні;
- проєкт повинен бути цікавим для учнів, які мають розуміти роль і значення проєкту для навчання і життя;
- робота над проєктом у старших класах повинна мати дослідницький характер;
- проєкт необхідно заздалегідь спланувати, сконструювати спільними зусиллями вчителя й учнів;
- проєкт рекламується в рамках класу, школи задля підвищення мотивації учнів у його реалізації;
- проєкт реалістичний, має практичну значимість, зорієнтований на можливості учнів» [45].

У цьому контексті вчителю необхідно оволодіти технологією проєктної діяльності, під якою розуміють послідовність дій педагога за зразком,

розроблення, підготовка проєкту, залучення учнів до проєктної діяльності, виконання, підбиття підсумків та результатів проєктної діяльності.

Творчі проєкти на уроках англійської мови характеризуються деякою спонтанністю дій учасників у процесі реалізації первинного задуму: учасники проєкту вносять до сценарію корективи, виявляючи при цьому творчі здібності (іноді приховані). Різновидом творчих проєктів є рольові (ігрові проєкти), оскільки мистецтво перетворення, яке демонструють учні на презентації рольових проєктів, є виявом творчості.

Підсумковим етапом творчого проєкту є публічний звіт про проведення, який пропонується підготувати керівникові проєкту: у ньому міститься самоаналіз проєктної діяльності всіх учасників, необхідно зробити висновки, окреслити перспективи подальшої діяльності учнів. Прикладами творчих проєктів є конкурс декламаторів «Мій улюблений вірш», проєкт «Мій YouTube-канал» із застосуванням медіатехнологій та ін. Зазначимо, що під час роботи над проєктом учнів почасти залучають до різних видів діяльності. Це дає підстави визначити доцільні в процесі навчання англійської мови в старших класах - комбіновані, зокрема, інформаційно-дослідницькі, інформаційно-творчі тощо й міжпредметні та інтегровані проєкти.

У 10-11 класах у контексті профорієнтації особливий інтерес учнів викликають такі теми творчих інтегрованих проєктів, як «Моя компанія», «Вакансії» та ін. У межах першого проєкту учні повинні створити власну компанію, назвати її, описати структуру, підготувати презентацію компанії; у межах другого – взяти участь у конкурсі на вакантну посаду і зарахування на роботу. Для успішної реалізації проєкту необхідно розробити план роботи, тобто визначити умови реалізації проєкту, обговорити їх у групах.

Освітня практика показує, що в роботі над проєктом ефективно поділити старшокласників на групи з 4-5 осіб (так звана мала група), які формуються з урахуванням бажання учнів працювати разом. При цьому завдання вчителя – простежити за тим, щоб до складу групи ввійшли і сильні, і слабкі учні.

У процесі роботи над проєктом «Моя компанія» робочі групи працюють за такими напрямками: вивчення ринку товарів і послуг для створення власної

компанії; визначення назви структури компанії і розподіл посадових обов'язків; корпоративна культура; реклама; презентація компанії. Проект «Вакансії» передбачає роботу з оголошеннями про вакансії в соцмережах, газетах, оголошеннях, складання і правильне оформлення резюме. Особлива увага приділяється співбесіді під час вступу на роботу, при цьому передбачено вивчення традицій, правил і норм поведінки, як в українському суспільстві, так і в зарубіжному (якщо учні шукають вакансії в іноземних компаніях). У процесі роботи над проектом учні самостійно (без допомоги вчителів англійської мови, економіки або за їх мінімальним втручанням) виділяють із професійної ситуації проблему, розподіляють її на підпроблеми, пропонують шляхи їх розв'язання, досліджують підпроблеми і зв'язки між ними, а потім повертаються до основної проблеми, пропонують шляхи її розв'язання.

Зазначимо, що захист проектів відбувається групами. Це творче завдання, що набуває під час уроку англійської мови форми дидактичної гри. У процесі підготовки на базі профільно зорієнтованих текстів учнів ознайомлюють із термінологічною лексикою, повторюють граматичний матеріал, без знання якого важко створити власне висловлення. Окрім розвитку мотивації до вивчення англійської мови, метод проектів дозволяє ефективно використовувати іноземну мову в контексті професійного спілкування.

Важливо, що під час захисту проектів передбачено широке обговорення запропонованих рішень, учні можуть включатися в дискусію. Уміння вести дискусію у формі діалогу або полілогу є необхідною умовою спільної роботи учнів над проектом у малих групах. Дослідники стверджують, що під час дискусії найефективніше формується професійне мислення та мовлення, під час обговорення виявляються суперечності виробничого характеру, висуваються аргументи і контраргументи, вибудовується логіка аргументації позиції учасників проекту. Разом із тим, учні намагаються розглядати професійну проблему всебічно, розмірковувати і формулювати власну точку зору англійською мовою. У цьому контексті важливо в учнів сформувати вміння аргументувати власну точку зору, опонувати, підтримувати дискусію, шукати компроміс тощо.

Наступним є етап самостійної дослідницької роботи учнів. У визначений термін учні (групи) звітують про результати своєї роботи. Тому відбувається активне обговорення аспектів тематичних питань, підсумовуються проміжні результати роботи над проєктом. Критично підходячи до справи, учні висловлюють різні думки, твердження, аргументують їх. Суть обговорення полягає не в організації дискусії, а в можливості розкрити різні погляди на проблему. Учні займають певну позицію, виходячи із власного життєвого досвіду, переконань, особистісних орієнтацій. Учитель має уважно стежити за логікою думок школярів, коригувати їхню розумову діяльність, тактовно виправляти помилки, не нав'язуючи своїх поглядів, коректно висловлювати побажання, спрямовувати діяльність учнів, підводити до певних висновків, якщо висловлені погляди занадто прагматичні, продиктовані юнацьким максималізмом. Доцільно створювати умови, щоб в учнів виникало враження, ніби вони без сторонньої допомоги знаходять «правильні» шляхи, щоб старшокласники почувалися розкуто, невимушено, говорили не те, що, на їхню думку, від них хочуть почути, а те, що вони дійсно думають, що продиктовано їхніми світоглядними позиціями.

Організація сучасного освітнього процесу сьогодні доводить, що остаточна робота над створенням проєкту може здійснюватися учнями лише в позаурочний час. У визначений термін школярі доводять до логічного завершення свою дослідницько-творчу роботу. Спираючись на власний життєвий досвід, озброєні знаннями, учні під впливом почутого на уроці підсумовують своє розуміння ключового питання, дослідницьким, творчим шляхом завершують роботу над створенням проєкту вдома (індивідуально або групами).

Останній етап технології творчого проєктування полягає в самостійному створенні учнями проєктів і підготовці до їх захисту.

У визначений термін учні, підготувавшись до презентації (захисту) власної творчості, разом із педагогом проводять заключну стадію проєктування. Це має відбуватися на наступному уроці (відводиться весь урок або його частина) чи на підсумковій конференції (епізодичний позакласний захід із предмета). Презентація (захист) творчих проєктів – своєрідний круглий стіл: учні читають

свої тексти, обговорюють дискусійні питання, спілкуються. Як уже зазначалося вище, учнівські проєкти доцільно оцінювати комплексно: зовнішня оцінка, оформлення й виконання роботи, її захист і презентація.

Як свідчать бесіди, проведені впродовж навчального року, із суб'єктами освітнього процесу, учням подобаються такі проєкти, вони виявляють інтерес до їх виконання. Учителі відзначили, що в старших класах проєктна діяльність є важливим складником навчання іноземної мови.

Отже, у результаті дослідження з'ясовано, що оптимальними для використання на уроках англійської мови в старших класах є низка проєктів, з-поміж яких короткотривалі та середньої тривалості комплексні проєкти, які сприяють підвищенню мотивації здобувачів освіти до вивчення англійської мови, дають учителеві змогу обирати оптимальний спосіб діяльності учасників проєкту на засадах особистісно орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного, підходів.

2.4. Експериментальна перевірка ефективності розвитку мотивації учнів засобами проєктних технологій на уроках англійської мови

Відповідно до мети нашого дослідження необхідно було дібрати проєктні технології для їх застосування на уроках англійської мови й експериментально перевірити їх ефективність. Експеримент було проведено на базі ЗОШ № 20 м. Рівного у 7 класах упродовж другої чверті. Вибір класів був зумовлений тим, що наступного навчального року саме 7 клас буде навчатися за модельними програмами, що складені відповідно до вимог оновленого Державного стандарту базової середньої освіти.

В основу експерименту було покладено припущення:

Розвиток мотивації учнів буде ефективним за умов:

- урахування вікових особливостей здобувачів освіти;
- урахування принципів групової роботи;
- урахування можливостей проєктних технологій для формування ключових компетентностей учнів.

Учням було запропоновано взяти участь у трьох проєктах «Книжка у моєму житті», «Подорож», «Екологія». Зазначимо, що всі теми мають значний потенціал для формування в учнів низки ключових компетентностей.

Проєкт «Книжка у моєму житті» передбачав підготовчу роботу. Так, на першому уроці з теми учнів поділили на групи (по 4-5 осіб), де вони обговорювали проблемне питання «Що переможе – книжка чи інтернет?». Учні ділилися своїми думками в групах, тоді обрали з кожної групи представників (по одному), які представили узагальнену позицію всієї групи. Увесь клас мав змогу визначити аргументовані думки,

2.4. Експериментальна перевірка ефективності методики розвитку мотивації учнів засобами проєктних технологій на уроках англійської мови

Для перевірки ефективності розробленої методики розвитку мотивації учнів засобами проєктних технологій на уроках англійської мови нам необхідно було провести педагогічний експеримент, який відбувався на базі Бистрицького ліцею Березнівської міської ради Рівненського району Рівненської області.

Експеримент відбувався в у 7 класах упродовж другої чверті. Вибір класів був зумовлений тим, що наступного навчального року саме 7 клас буде навчатися за модельними програмами, що складені відповідно до вимог оновленого Державного стандарту базової середньої освіти.

Відповідно до мети нашого дослідження необхідно було дібрати проєктні технології для їх застосування на уроках англійської мови й експериментально перевірити їх ефективність.

В основу експерименту було покладено припущення: розвиток мотивації учнів буде ефективним за умов:

- урахування вікових особливостей здобувачів освіти;
- урахування принципів групової роботи;
- урахування можливостей проєктних технологій для формування ключових компетентностей учнів.

Учням було запропоновано взяти участь у трьох проєктах «Книжка у моєму житті», «Подорож», «Екологія». Зазначимо, що всі теми мають значний потенціал для формування в учнів низки ключових компетентностей.

Проєкт «Книжка у моєму житті» передбачав підготовчу роботу. Так, на першому уроці з теми учнів поділили на групи (по 4-5 осіб), де вони обговорювали проблемне питання «Що переможе – книжка чи інтернет?». Учні ділилися своїми думками в групах, тоді обрали з кожної групи представників (по одному), які представили узагальнену позицію всієї групи. Увесь клас мав змогу визначити аргументовані думки,

Проєкти оцінювали за такими критеріями:

- активність учасників проєкту;
- колективний характер рішень, що приймаються;
- характер спілкування та взаємодопомоги учнів у межах проєкту;
- залучення учнями знань з інших предметів;
- творчість;
- доказовість рівень, уміння аргументувати свої думки;
- естетика оформлення результатів, грамотність;
- уміння відповідати на запитання опонентів, лаконічність та аргументованість відповідей усіх членів групи.

Крім того, постійно спостерігали за поведінкою учнів, цікавилися їхніми враженнями під час виконання проєкту. Для цього учням запропонували листок самооцінювання, частина запитань передбачала вибір відповіді з кількох варіантів:

1. Чи подобається тобі виконувати проєкти? (так, ні).
2. Чи цікава тобі тема проєкту? (так, ні, важко відповісти).
3. Чи подобається тобі працювати разом з іншими однокласниками (так, ні, швидше так, ніж ні; швидше ні, ніж так).
4. Чи активним ти був /була в процесі виконання проєкту? (так, ні).

Частина запитань потребувала розгорнутої відповіді:

5. Що тобі найбільше сподобалося під час роботи над проєктом?

6. Що тобі не сподобалося під час роботи над проектом?
7. Що виявилось найскладнішим?
8. Що виявилось під час виконання проекту найважчим?

Таке опитування ми провели на початку експерименту, у результаті опитування отримали відомості, що пересічно половина всіх учнів хочуть брати участь у проектах, їм цікаво працювати разом із іншими.

В експериментальному класі ми проводили проекти в системі під час вивчення кожної теми, у контрольному класі не використовували проектні технології.

Проводячи опитування після кожного проекту, ми помітили, що зростає кількість позитивних відповідей на 1-4 запитання.

У таблиці покажемо відповіді учнів експериментального класу перед початком експерименту і після виконання трьох проектів.

Таблиця 2.4.1

№	запитання	Перед експериментом	Після 3 проектів
1	Чи подобається тобі виконувати проекти?	Так -15%	Так 75%
2	Чи цікава тобі тема проекту?	Так – 10%	Так -65%
3	Чи подобається тобі працювати разом з іншими однокласниками?	Так - 25%	Так – 50%
4	Чи активним ти був /була в процесі виконання проекту?	Так – 10%	Так 33%
5	Що тобі найбільше сподобалося під час роботи над проектом?	Робити презентацію Працювати з іншими	Робити презентацію Працювати з іншими, Визначати кінцевий результат, оформляти його
6	Що тобі не сподобалося під час роботи над проектом?	Планувати свою роботу Виступати під час захисту проекту	Планувати свою роботу Виступати під час захисту проекту (кількість відповідей зменшилася вдвічі)
7	Що виявилось найскладнішим?	Домовлятися про терміни виконання, дотримуватися їх	Домовлятися про терміни виконання, дотримуватися їх (кількість відповідей зменшилася пересічно на 20%)
8	Що виявилось під час виконання проекту найлегшим?	Робити презентацію	Робити презентацію

Як видно з таблиці, учнів зацікавили проєкти, про що свідчить позитивна динаміка відповідей на запитання. У процесі виконання проєктів ми побачили, що учням важко домовлятися про терміни виконання проєктів, але те, що кількість таких відповідей зменшилася, свідчить, що в процесі проєктної діяльності учні формують уміння планувати час, працювати разом. Під час експерименту ми спостерігали активність учнів, їхнє бажання працювати над проєктними завданнями, що свідчить про те, що систематичне використання проєктів сприяє підвищенню мотивації до навчання англійської мови.

Критеріями відбору проєктів мають бути відповідність віковим особливостям учнів, комунікативна значущість, актуальність теми проєкту.

Отже, у процесі педагогічного експерименту було підтверджено ефективність проєктних технологій у розвитку мотивації учнів до навчання англійської мови.

Висновки до другого розділу

Базова середня освіта, відповідно до вимог державних документів, має такі цикли: адаптаційний (5–6 класи), базове предметне навчання (7-9 класи), профільне навчання (10-11 класи). Виокремлені цикли дають змогу вчителям урахувати вікові й індивідуальні особливості розвитку й потреби учнів, а також уможливають їхнє просування власними освітніми траєкторіями. Це й зумовлює виокремлення відповідних етапів застосування проєктних технологій на уроках англійської мови.

Як свідчать аналіз психолого-педагогічної літератури, спостереження за освітнім процесом, у 5–6 класах відбувається системне формування в здобувачів освіти базових механізмів іншомовного спілкування, що в подальшому можна вдосконалювати, ураховуючи власні та соціальні і професійні потреби.

Виокремлені на основі аналізу й синтезу праць психологів, методистів ознаки методу проєктів дають уможливають висновок про доцільність його застосування для здійснення іншомовної підготовки, оскільки вона дозволяє вийти за межі предмета, інтегрувати знання, здобуті в процесі вивчення різних

предметів, що й визначає відмінності методу проєктів від інших методів навчання.

У процесі дослідження було визначено, що в 5-6 класах основними є короткострокові проєкти, що спонукають учнів до самостійної індивідуальної, групової роботи. До основних ознак методу проєктів у 5-6 класах віднесли такі: орієнтування на вікові інтереси, здібності і здібності учнів, інтеграційність, самоорганізація й відповідальність учнів, спрямованість проєкту на кінцевий продукт.

У 7–9 класах на уроках англійської мови метод проєктів передбачає використання низки дослідницьких, пошукових завдань, спроектованих на реальний результат. Крім того, метод проєктів є шляхом досягнення певної мети в процесі ретельного вивчення проблеми, у результаті чого має бути створений новий інтелектуальний продукт, оформлений певним чином: колаж, мультимедійна презентація, буклет, путівник, календар, фрагмент словника тощо. Учніський проєкт є кінцевим оригінальним продуктом пізнавально-пошукової діяльності учнів. Учитель зазвичай є координатором, консультантом проєкту. Саме він визначає низку проблем, одна з яких стає основою проєктної діяльності здобувачів освіти, консультує їх у позанавчальний час, організовує публічний захист проєктів.

Під час педагогічного експерименту було підтверджено ефективність проєктних технологій у розвитку мотивації учнів до навчання англійської мови.

У процесі дослідження з'ясовано, що ефективними для використання на уроках англійської мови в старших класах є низка проєктів, з-поміж яких домінують комплексні проєкти (короткотривалі та середньої тривалості), які сприяють підвищенню мотивації здобувачів освіти до вивчення англійської мови, дають учителеві змогу обирати оптимальний спосіб діяльності учасників проєкту на засадах особистісно орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного, підходів.

У процесі педагогічного експерименту було підтверджено ефективність проєктних технологій у розвитку мотивації учнів до навчання англійської мови.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Навчання англійської мови в Україні набуло особливої актуальності і пріоритетності, оскільки англійська мова матиме статус міжнародної мови. Знання англійської мови сприяють реалізації швидкого доступу до різноманітних джерел, забезпечують ефективне спілкування з іноземцями, підвищують шанси отримати роботу в міжнародних компаніях, опанувати найкращі міжнародні освітні програми, долучатися до світових університетів, вільно подорожувати, адже Україна є демократичною і відкритою для світу.

Вивчення психолого-педагогічної літератури засвідчило, що навчання англійської мови має глибоке психологічне підґрунтя. Дослідники (Г. Балл, А. Бандура, С. Занюк, А. Маслоу та ін.) виокремлюють особливу роль мотивації. Науковці обґрунтовують мотивацію як сукупність найрізноманітніших збудників (потреби, мотиви, почуття, бажання, інтереси тощо), тобто це те, що визначає, стимулює, спонукає людину до виконання будь-якої дії, залученої до діяльності, визначену цією мотивацією. За А. Маслоу, поняття «мотивація» є тим складним механізмом співвіднесення особистістю зовнішніх і внутрішніх чинників поведінки, яким з'ясовується виникнення, спрямування, а також способи здійснення конкретних форм діяльності. За таких умов діяльність учня визначається одночасно кількома збудниками. З позицій психології, доцільно говорити про полімотивованість поведінки, навчальної діяльності, про динаміку мотивації.

Мотиваційний компонент є основним чинником і передумовою самостійного засвоєння нових знань індивідом. Провідними мотивами вивчення іноземної мови в підлітків є інтерес до навчання іноземної мови, цікавість. Для старшокласників - прагнення ґрунтовно підготуватися до навчання у закладах вищої освіти, інтерес до професійно значущих знань. Перед учителем постає завдання не лише методично правильно організувати навчальну діяльність учнів, а й створити дієвий мотиваційний ресурс. Це потребує від учителя методично збалансованого, доречного вибору матеріалу для проєктної діяльності, актуалізованої подачі теорії з обов'язковим умотивуванням її значення для подальшої професійної діяльності, чергування методів і прийомів її засвоєння на

практиці, вибір оптимальних шляхів контролю. Важливою психологічною передумовою успіху в навчальній діяльності є пізнавальний інтерес учнів до проєктної діяльності, саморозвитку, самовдосконалення.

Психологи, методисти, вчителі-предметники намагаються знайти ефективні технології навчання англійської мови, що відповідали б соціальними викликам, пізнавальним потребам учнів, їхнім віковим особливостям, а також формували в них стійку мотивацію до вивчення англійської мови. Особливе значення має навчання в колективі і через колектив, що забезпечує активну мовленнєву взаємодію всіх суб'єктів освітнього процесу, тобто інтерактивність. Цим вимогам відповідають проєктні технології навчання, що допомагають зосередити зусилля на вихованні в учнів впевненості, віри у свої можливості, у позитивні перспективи, забезпечують створення кожному учневі психоемоційного комфорту – ситуації успіху.

Учні 5-го класу вже мають певні уявлення про іноземну мову, адже в початкових класах вони вже здобули елементарний іншомовний досвід, зокрема певний обсяг лексичних і граматичних знань, мають елементарні вміння й навички спілкування іноземною мовою. У процесі навчання іноземної мови в 5-6 класах особлива роль належить методу проєктів, що зумовлено віковими особливостями учнів, вимогами чинних програм, тематикою спілкування. Спостереження показують, що найбільш поширеним у шкільній практиці є короткотривалий навчальний проєкт – специфічний педагогічний засіб організації та управління самостійною пізнавальною діяльністю учнів. Наприклад, у 5 класі викликають інтерес учнів такі проєкти, як «Тварини», «Будинок моєї мрії», «Українська національна кухня», «Кухня з акцентом», «Спорт», «Україна», «Подорож» тощо .

У 6 класі робота над виконанням проєктів має продовжуватися, проєкти можуть збільшувати частку самостійної роботи учнів. Наприклад, у межах теми «Довкілля» можна реалізувати проєкт «Пори року», у процесі реалізації якого шестикласники добирають інформацію про кожен пору року (клас доцільно поділити на чотири групи, кожна з яких добирає вірші, загадки, прислів'я, кросворди, ілюстрації про зиму, весну, літо, осінь). У сильних класах можна

роботу дещо ускладнити, пропонуючи учням знайти інформацію про свята, що припадають на певну пору року. Результати виконання проєкту можуть бути оформлені як альманах (у паперовому варіанті, як мультимедійну презентацію). Учні можуть дібрати відповідний музичний супровід. У цьому випадку відбувається реалізація міжпредметних зв'язків англійської мови з образотворчим мистецтвом, музикою, українською та зарубіжною літературою.

У процесі дослідження виокремлено основні ознаки методу проєктів, що використовують на уроках англійської мови в 5-6 класах, до яких уналежнено такі: орієнтація на вікові інтереси, здібності і здібності учнів інтеграційність, самоорганізація й відповідальність учнів, спрямованість проєкту на кінцевий продукт, що є результатом виконання проєкту.

У 7–9 класах метод проєктів передбачає використання низки дослідницьких, пошукових завдань, спроектованих на реальний результат. Крім того, метод проєктів є шляхом досягнення певної мети в процесі ретельного вивчення проблеми, у результаті чого має бути створений новий інтелектуальний продукт, оформлений певним чином: колаж, мультимедійна презентація, буклет, путівник, календар, фрагмент словника тощо. Учнівський проєкт є кінцевим оригінальним продуктом пізнавально-пошукової діяльності учнів. Учитель зазвичай є координатором, консультантом проєкту. Саме він визначає низку проблем, одна з яких стає основою проєктної діяльності здобувачів освіти, консультує їх у позанавчальний час, організовує публічний захист проєктів.

У старших класах найбільш ефективними є низка проєктів, з-поміж яких домінують комплексні проєкти (короткотривалі та середньої тривалості), які сприяють підвищенню мотивації здобувачів освіти до вивчення англійської мови, дають учителеві змогу обирати оптимальний спосіб діяльності учасників проєкту на засадах особистісно орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного, підходів.

У процесі педагогічного експерименту було підтверджено ефективність проєктних технологій у розвитку мотивації учнів до навчання англійської мови. Під час виконання цікавих для них проєктів в учнів виникав інтерес, підвищувалася мотивація, вони намагалися самостійно здобувати додаткові знання і вміння, а в результаті – склалися оптимальні умови для розвитку

компетентного мовця на уроках англійської мови і в процесі самостійної діяльності здобувачів освіти.

Магістерська робота не претендує на остаточне розв'язання проблеми розвитку мотивації учнів середніх / старших класів на уроках англійської мови у ЗЗСО засобами проєктних технологій. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в розробленні особистісно орієнтованих комунікативних технологій на основі методу проєктів, розроблення комп'ютерної підтримки інтерактивної навчальної діяльності учнів на уроках англійської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Англійська мова. 5 рік навчання. Підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти з аудіосупроводом / А. Коршунова, Ю. Михайлова, Д. Фролова, В. Якушко. Тернопіль: підручники і посібники. 2022. 192 с.
2. Басай Н.П. Підручник як засіб керування самостійною роботою старшокласників з іноземної мови Збірник наук. пр. «Проблеми сучасного підручника». 2013. Вип. 13. С. 39-47.
3. Бех І. Д. Виховання особистості : У 2 кн. Кн.1: Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади : Навч.-метод. видання. К.: Либідь, 2003. 280 с.
4. Бех І. Д. Виховання особистості : У 2 кн. Кн.2 : Особистісно орієнтований підхід : науково-практичні засади : Навч.-метод. посібник. К.: Либідь, 2003. 344 с.
5. Булах І. С. Психологія особистісного зростання підлітка : монографія. К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2003. 340 с.
6. Вікова і педагогічна психологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / уклад.: О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. К.: Каравела, 2007. 418 с.
7. Власова О. І. Педагогічна психологія : Навч. посібник. К.: Либідь, 2005. 400 с.
8. Груба Т.Л. Використання методу проєктів на уроках української мови в профільній школі
URL:[http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2015/N4\(32\)/2.PDF](http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2015/N4(32)/2.PDF)
9. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 898 від 30 вересня 2020 року. URL:
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>
10. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. К. : Академвидав, 2004 218 с.
11. Жилияєва Ю.М. Категорійний аналіз поняття «метод проєктів». URL: <http://eprints.zu.edu.ua/2508/1/08zhyump.pdf>

12. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / [наук. ред. укр. видання д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва]. К. : Ленвіт, 2003. 273 с.
13. Задорожна Ірина, Будна Тетяна, Дацків Ольга. Англійська мова. Підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти з аудіосупроводом. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан. 2022. 162 с.
14. Занюк С.С. Психологія мотивації: навч. посібник К.: Либідь, 2002. 304 с.
15. Зеленська З.П. Психологічні особливості розвитку комунікативних умінь учнів основної школи у процесі засвоєння іншомовної лексики. Дисертація канд. психол. наук зі спеціальностей 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія, 05 – соціальні та поведінкові науки. К., 2021. 208 с.
16. Ізбаш С.С. Реалізація творчих проектів у навчальному процесі сучасної школи. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. URL:
http://lib.mdpu.org.ua/nvsp/articles/2010/13_05.pdf
17. Ісаєва Г. Метод проектів – ефективна технологія навчання. URL:
<https://osvita.ua/school/method/technol/1415/>
18. Калініна Лариса, Самойлюкевич Інна. Англійська мова. Підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти. Вид. 2 , переробл. К.: Генеза. 2021. 271 с.
19. Канюк С. С. Психологія мотивації : навч. посібник. К. : Либідь, 2002. 304 с.
20. Карпюк Оксана, Карпюк Крістіна. Англійська мова. Підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти (5 рік навчання). Тернопіль: Астон. 2022. 155 с.
21. Карпюк Оксана, Карпюк Крістіна. Англійська мова. Підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти (6 рік навчання). Тернопіль: Астон. 2023. 160 с.
22. Карпюк Оксана. Англійська мова. Підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти. 2 видання, переробл. Тернопіль: Астон. 2021. 272 с.

23. Карпюк Оксана. Англійська мова. Підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту). Тернопіль: Астон. 2018. 256 с.
24. Карпюк Оксана. Англійська мова. Підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту). Тернопіль: Астон. 2019. 256 с.
25. Коновець С. Креативні освітні технології у практиці сучасної школи *Рідна школа*. 2005. № 3. С. 20 – 23.
26. Костюк Г.С. Вікова психологія. К. : Рад. шк., 1976. 269 с.
27. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості. К.: Рад. школа, 1989. 608 с.
28. Кратасюк Л. Метод проектів у системі особистісно зорієнтованої мовної освіти. URL:
http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Umlsh/2010_4/Kratasyuk.pdf
29. Кучма Марія, Морська Лілія. Англійська мова. Підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан. 2021. 223 с.
30. Кучма М.О., Задорожна І.П. Англійська мова. Підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту). Тернопіль: Навчальна книга-Богдан. 2018. 192 с.
31. Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів: навчально-методичний посібник/ В.Г.Редько, Т.К.Полонська, Н.П.Басай [та ін.]; за наук. ред. В.Г.Редька. Київ: Педагогічна думка, 2013. 260 с.
32. Лінгводидактичні засади навчання іноземних мов у закладах вищої педагогічної та загальної середньої освіти : монографія / відп. за вип. М. М. Сідун, Т. К. Полонська. Мукачево, 2018. 342 с.
33. Мантула Т. І. Проектна технологія: теорія і практика : метод. посіб. Кіровогр. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ім. В.Сухомлинського. Кіровоград : ПОЛІМЕД-Сервіс, 2008. 150 с
34. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів

/ Бігич.О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. /за заг. ред. С.Ю. Ніколаєвої.
Київ: Ленвіт. 2013. 590 с.

35. Мітчелл Г.К. Малкогіані Марілені. Англійська мова. Підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. К.: Лінгвіст. 2022. 144 с.

36. Мітчелл Г.К. Малкогіані Марілені. Англійська мова. Підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. К.: Лінгвіст. 2023. 146 с.

37. Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти / Редько В. Г., Шаленко О. П., Сотникова С. І., Коваленко О. Я., Коропецька І. Б., Якоб О. М., Самойлюкевич І. В., Добра О. М., Кіор Т. М. URL: <https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/movno-literaturna-osvitnia-haluz/inozemna-mova/>

38. Морська Лілія, Кучма Марія. Англійська мова. Підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти (1 рік навчання). Тернопіль: Навчальна книга-Богдан. 2022. 167 с.

39. Морська Лілія. Англійська мова. Підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти (8-й рік навчання). Тернопіль: Астон. 2021. 295 с.

40. Морська Лілія. Англійська мова. Підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти (профільний рівень). Тернопіль: Астон. 2018. 288 с.

41. Наказний М.О. Проектна діяльність як форма організації наукового знання учнівської молоді. URL:
http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pptp/2009_1/articles/2009/09_01ppnmopdf.pdf

42. Нерсисян М.А., Пироженко А.О. Англійська мова. Підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти (5 рік навчання). Київ-Ірпінь: Видавництво «Перун». 2022. 223 с.

43. Нерсисян М.А., Пироженко А.О. Англійська мова. Підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти (рівень - стандарт). Київ-Ірпінь: Видавництво «Перун». 2018. 192 с.

44. Ницета В.А. Метод проектів як засіб формування життєвої компетентності старшокласників у процесі навчання українознавчих предметів:

автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.09 «Теорія навчання». Криворіз. держ. пед. ун-т. Кривий Ріг, 2009. 20 с.

45. Нищета В.А. Технологія життєтворчих проектів на уроках української мови та літератури. Х. : Основа, 2009. 153 с.

46. Окуневич Т. Модульна система навчання в удосконаленні культури мовлення майбутнього вчителя-словесника. *Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка (Пед. науки)*. 2003. № 12 (68).

47. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; За заг. ред. О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2001. 256 с.

48. Пахомова Т.О., Гальченко О.Ю. Методика навчання іноземних мов. Навчально-методичний посібник для студентів освітнього ступеня «бакалавр» напряму підготовки «Мова і література (англійська)». Запоріжжя: Кругозір. 2015. 164 с.

49. Педагогічна психологія : навчальний посібник для студ. педін-тів / За ред. Л. М. Проколієнко, Д. Ф. Ніколенка. К.: Вища школа, 1991. 184 с.

50. Поліщук В. М. Вікова та педагогічна психологія (програмні основи, змістові модулі, інформаційне забезпечення) : Навчально-методичний посібник. Суми : ВТД. «Університетська книга». 2007. 330 с.

51. Прокопенко І. Ф., Євдокимов В.І. Педагогічна технологія. Х., 1995.

52. Редько В. Г. Дидактичні та методичні підходи до конструювання змісту навчання іноземних мов у сучасних ЗНЗ на компетентнісних засадах: теорія і практика. *Іноземні мови у школах України*. 2014. № 4. С. 17–23.

53. Редько В.Г. Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика. Київ: Педагогічна думка. 2017. 628 с.

54. Редько В.Г. Чинники впливу на формування іншомовної комунікативної компетентності учнів 5-6 класів гімназії. *Проблеми сучасного підручника: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет конференції*. Київ: Педагогічна думка. 2020. С. 163-165.

55. Редько В., Буренко В. Технологія створення та використання мовленнєвих ситуацій як засобів компетентнісного навчання іншомовного спілкування учнів закладів загальної середньої освіти. Іноземні мови в школах України. 2022. №1 (113). С. 2-9
56. Савчин М. В. Педагогічна психологія: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2007. 481с.
57. Сергеєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасека О.В. Вікова психологія. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури. 2012. 376 с.
58. Словник-довідник з української лінгводидактики / Кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2015. 320 с.
59. Смолінчук Л С. Компетентісний підхід до оцінювання освітніх результатів URL: [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/pspo_2012_37\(1\)__48.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/pspo_2012_37(1)__48.pdf)
60. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у 5 т. К.: Радянська школа, 1976. Т.2. 670 с.
61. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. У 5-ти т. К.: Рад. школа, 1979. Т. 3. 719 с.
62. Токарева Н.М., Шамне А.В. Вікова і педагогічна психологія: підручник. К., 2017. 480 с.
63. Холод І.В. Методика викладання англійської мови: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Умань: Візаві. 2018.
64. Чернігівська Н. С. Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до самоосвітньої діяльності: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – К., 2011. – 20 с.
65. Черноватий Л.М. Система вправ і завдань як категорія методики навчання. Іноземні мови. 2018. № 2. С. 19-26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/im_2018_2_4

66. Apelt W. Motivation und Fremdsprachenerwerb / – Leipzig. – VEB Verlag Enzyklopädie. 1981. – 276 p.
67. Cyrankowska M., Kostecka J., Mazur-Paczka A. (2019). The Role of Relationships in Teaching Content Important for Sustainable Development. In V. Dislere (Ed.), The Proceedings of the International Scientific Conference Rural Environment. Education. Personality. (REEP), 12. Jelgava: Latvia University of Life Sciences and Technologies, 34-39. doi: 10.22616/REEP.2019.004
68. Johnson E.B. Contextual Teaching and Learning / E.B. Johnson. – Corwin Press, INC. A Sage Publications Company. Thousand Oaks, California, 2002. – 196 p.